

Samvirke

K+L

NYTT TIL MÅRTS

VIBORG

Se artiklen side 8-9

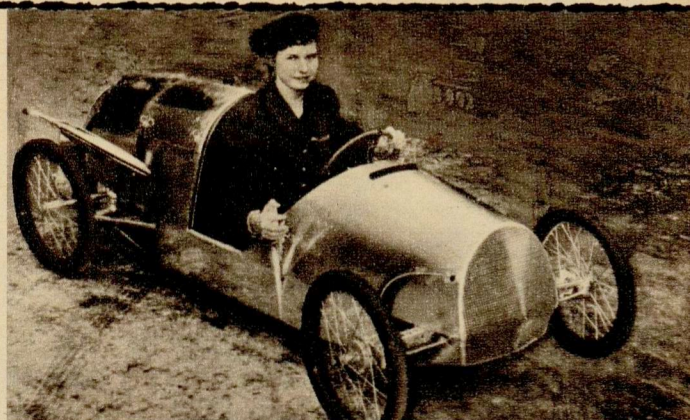
LANDET RUNDT

Landets mindste? Dybbøl er andet end Dybbøl mølle. Man har således også et posthus at vise besøgende. Det udmærker sig ved vistnok at være landets mindste og tillige et af de mest hyggelige og kønne.

Ung bilfabrikant. Som polioramt læste Sv. E. Pedersen, Århus, så mange bøger om biler, at han fik lyst til selv at lave en. Nu er han 27 år, finmekaniker på kommunehospitalet, og her er hans første bil – en miniracer med knallertmotor.

Væk med træerne. Ved Helsingør i Nordsjælland nøjes man ikke med at diskutere vejtræers berettigelse, men fjerner alle træer på en længere strækning.

Nu har bogholder Nielsen fået humøret og arbejdslysten igen!

Før gik det ikke at spøge med bogholder Nielsen. Han var sur og uvenlig ... en rædsel for sine omgivelser på kontoret og et problem for sin frue.

Pludselig skete forandringen. Bogholder Nielsen blev glad og veloplagt, fuld af energi og arbejdslyst. Hvad var der sket?

Jo, bogholder Nielsen fik det råd at pleje sit „indre menneske“. Syredannende mad, fortravlede måltider og mangel på motion havde bragt uorden i hans private mekanisme. Men nu drikker Nielsen et glas velsmagende, perlende Samarin hver morgen og aften. Det virker som et indvendigt rensende bad og er velgørende for hele systemet.

Gør som Nielsen – og fru Nielsen. Drik Samarin ... det gi'r perlehumør. Fås overalt i stor flaske eller nemme portionsposer. Kun 4.25 og 2.65.

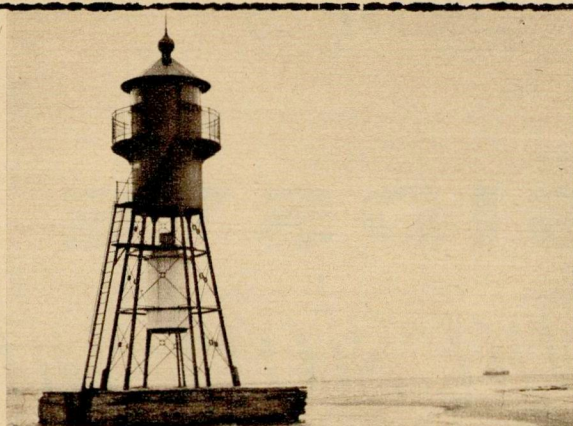
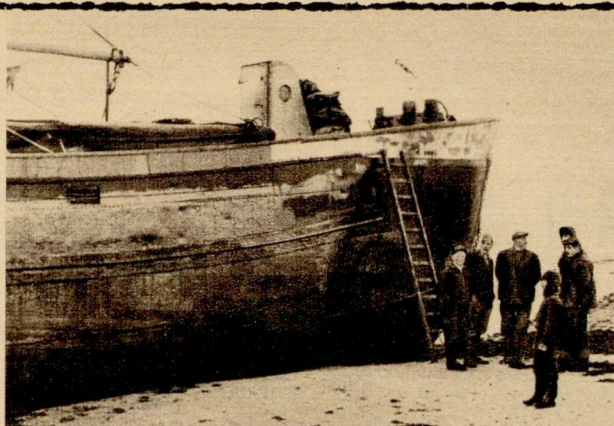
**er til at
slide på!**

Mønstrede Super Stafet: 3 måneders slidgaranti. Str. 5	6,25
Stafet spun-nylon, smukt mønstret. 3 mdr.s garanti. Str. 5	5,85
Stafet uld-nylon i moderne mønster. Str. 5	5,95

- et kvalitetsprodukt fra

Skørterhverv. Som ung var Emil Ruge journalist. Nu laver han keramik i Sønderjylland, og disse varer skal til KFUM i London.

Op i høet. De fire officerer, der ad hærvejen skulle prøve de nye uniformer, foretrak i Bække at overnatte i en lade.

Landfast. Udfor Assens løb det tyske motorskib Irmgard på grund og var flere dage landfast.

Snart hverken fyr eller flamme. Fyret på halvøen Skallingen udfor Esbjerg er ved at styrte i havet. To af dets forgængere er de sidste halvt hundrede år allerede opslugt.

Selvgjort. Gårdejer Kjærgaard Laursen, Krogsgård i Midtvevdsyssel, bygger på sin gårdsplads en fiskekutter. Mens familien passer gården, vil han fiske.

Lysbro
**SPREDE
GREBE**

**BEDST KENDT
KENDT SOM DE BEDSTE**

**LYSBRO FABRIKER
SILKEBORG**

Flying Fox
den ideelle børnesko

Flying Fox er helt formrigtig med det brede tåparti, der sikrer foden en sund og naturlig udvikling. Skoen er af kraftigt box og har Greyhound bambisøler med 3 mdr.s slidgaranti.

Str. 22-24 26.50
Str. 25-27 29.50
Str. 28-30 32.50
Str. 31-33 36.50

FOX

Fås i Fox-magasinerne, Stilman og Anva

SIDSTE HÅND

på stort planlægningsværk

DEN 29. januar blev lidt af en mærkedag i FDBs historie, idet repræsentantskabet denne dag traf den endelige beslutning om placeringen af de jyske storafdelinger, der skal træde i stedet for de hidtidige mange små spredte afdelinger. Hermed indføjedes det sidste led i den mosaik, der fuldender billedet af en årrækkes rationaliseringsbestræbelser indenfor FDB og brugsforeningerne. På side 12-13 vil man af den store illustration: FDBs nye Danmarkskort kunne danne sig et klart billede af de vigtigste strukturændringer.

Samtlige stor-afdelinger kræver en netto-investering på 60 millioner kr. At de vil gøre gavn for pengene fremgår deraf, at de vil give besparelser, som svarer til ca. det 10-dobbelte af udgiftsførelserne, når programmet er fuldt gennemført.

I SIG selv er stor-afdelingerne altså en særdeles lukrativ reform, men den økonomiske gevinst er det mindste. Af langt større betydning bliver deres centrale funktion i det rationaliseringssystem, som er bygget op i de senere år på alle brugsforeningsbevægelsens operationsfelter, spændende fra den enkelte forening til fabrikkene.

Denne rationalisering er foregået lidt efter lidt uden direkte sammenhæng — nærmest som brudstykker af et mønster. Ikke sådan, at man har begyndt ved den ene ende og sluttet ved den anden, nej, enkelthederne er snarere blevet til, ligesom når man laver en film, med optagelser hist og her af scener i samme omgivelser, der senere ved filmens tilklipning bliver indføjede på deres rette plads. På samme måde som i den færdige film, tegner sig nu det samlede idé-kompleks klart og tydeligt og viser vejen fremad i de kommende år.

DE allerførste fremstød skete i

hver sin ende: På FDBs fabrikker og i brugsforeningerne.

For fabrikkerne betød det ikke blot en teknisk rationalisering, men også en produktionsforenkling, som f. eks. indskrænkede skotøjs- og beklædningsfabrikkeres sortiment til de mest gangbare varer og derved skabte bedre produktions-rentabilitet og bedre overensstemmelse med brugsforeningernes salgsmuligheder.

Omtrent samtidig kom de første selvbetjeningsbutikker, som i de større byer gav stødet til en rivende udvikling (stærkest i Hovedstadens Brugsforening), og andre steder i landet skabte begyndelsen til en ny butikskultur (selvvalgssystemet, hyldernes afløsning af moderne udstillingsarrangementer, færdigpakning af varer m. m.).

DEN første rationalisering, omfattende både brugsforeninger og FDB, var det såkaldte Esbjerg-eksperiment, som erstattede den gammeldags tilfældighed i ordreafgivning og vareudkørsel fra FDBs lagre med et sindrigt system, baseret på smørrebrødssedlens princip. Hver gang uddeleren bestiller varer, noterer han på en „fortrykt ordreseddel“, hvor alle dagligvarer står angivet i rad og række. Den tjener ham som huskeseddel og overflødigdgør de rejsendes ordreoptagelse. Den skal afgives som hovedordre til en bestemt dag i ugen (alle ekstraordrer koster dyrere). Derved undgås spidsbelastning på lagrene til fordel for en jævn arbejdsrytme. På lagrene ligger varerne i samme orden som opført på ordresedlen og kan altså ekspederes „i kæde“. Endelig begynder sedlen sin vandring som *ordre*, men bliver undervejs til *følgeseddel* og vender sluttelig tilbage til brugsen som *regning* — uden omskrivning. Enhver kan forstå den bogholderimæssige forenkling. Modsat tidligere, da hver brugs transpor-

terede sine varer, kører FDB nu varerne ud efter tur, og megen tomgang spares.

Esbjerg-eksperimentet er forlængst blevet Esbjerg-systemet og indført over hele landet, men vil først kunne blive helt effektivt, når det kombineres med de nye stor-afdelinger.

Manufaktur og isenkram kan ikke på alle punkter indordnes under dette system, men tillempest efter et forsøg, som i øjeblikket er i gang i Ålborg.

ET helt andet rationaliseringsfelt tager sigte på „de døde varer“ — ikke egentlige ukurante varer, som man altid har forstået at skille sig af med ved udsalg, men varer som det koster for meget at have stående på hylderne for længe. Her kommer FDBs butikskonsulenter ind i billedet. Den tid er et overstået stadium, da de blev mistænkt af nogle uddelere for at være en slags „guldtræssede“ inspektører. De giver gode råd om mange ting: om varernes kvalitet og egenskaber, om moderne butiksindretning, i særdeleshed også om hvilke varer det kan betale sig at føre på lager.

På dette grundlag er opstillet et standardvarelager, d.v.s. en gennemsnits-type på et butiksvarelager. Hyppige lokale afvigelser vil være nødvendige, alt efter brugsens størrelse eller egnens særpræg (eks. herpå: stor fiskerbefolkning), men gennemsnits-typen giver et godt grundlag for beregning af udsvingene.

Denne standardisering går helt til tops i FDB — særlig tydeligt i manufaktur- og isenkram-afdelingerne, hvis lagre oprindeligt var opdelt efter en sortering i varegrupper. Nu skelnes der stort set mellem to hovedgrupper: Dagligvarer og de såkaldte „skaffearer“, som der ikke så ofte er bud efter. De sidste er samlede på et centrallager for hele landet, hvorfra de må sendes direkte,

medens standardlagerets dagligvarer kan fås på de normale ordrer ved afdelingerne.

Man vil hermed forhindre de sjældnere skaffe-varer i at belaste lagerkapacitet og økonomi mere, end salget af dem fortjener. Selv om det er besværligere for brugsforeningerne at skaffe dem frem, lønner det sig dog stadig.

EN skarp skillelinie er trukket mellem grossist- og detailfunktioner. De gamle FDB detailmagasiner hørte hjemme under manufakturafdelingen, indtil de i forskellige etaper blev udskilt og nu danner en selvstændig styret organisation (under butiksnavnet Stilman). Det hører med til rationaliseringsprocessen at lade både Stilman- og Fox (skotøjs)-Magasinerne stå på egne ben, ligesom Anva og de andre selvstændige magasiner i Rønne, Holbæk, Nakskov og Esbjerg. Naturligvis kan de som medlemmer af FDB gøre deres indkøb i FDBs handelsafdelinger og fabrikker, men de er ikke bundet af indkøbsforpligtelser længere end deres egne interesser går. Det er både det sundeste og rigtigste at sondre således mellem detail- og engrosfunktioner.

Endelig er det et kernepunkt i rationaliseringsprocessen, at FDBs øverste handelsafdelinger er bragt på „sporvidde“ med de nye storafdelinger. Det skete fornylig, da FDBs manufaktur og isenkramafdelinger blev samlet under en leder, mens der ingen ændring skete for kolonial. Nøjagtig den samme to-delning findes i de 7 storafdelinger: Kolonial for sig, isenkram og manufaktur under et.

HERMED tilstræbes, at det ene led skal kunne fortsætte over i det andet. Det medfører ingen principielle forandringer i *indkøbet*, hvor det stadig gælder om at skabe og udvide kontakterne til de store markeder, sikre en jævn

varetilgang fra industri og import, holde kvalitet og prisudvikling under kontrol og vælge rette tid og sted for ordrernes placering.

Varefordelingen derimod skal på kuglelejer. Dermed menes ikke blot, at al nutidens mekanisering og motorisering skal tages i anvendelse for at undgå mindst mulig besvær – og dermed omkostninger – ved flytning af varer, men i det hele taget at fjerne alle skranker for varernes frie bevægelighed. Når varerne skal „sluses“ gennem forskellige skarpt afgrænsede kompetenceområder“ som i de gamle handelsled, kan der ikke undgå at blive nogle brud på kontinuiteten i varestrømmen. De nye storafdelingers største betydning ligger i, at de mere bliver en slags rundkørsel end en fast station, og at det nok så meget gælder om at få varerne ud som ind.

MANGE af de gamle afdelinger ligger indeklemte i bykerne og uden rationel kontakt med vejnet og jernbane. Det havde ikke så stor betydning, før motoriseringen var sit nuværende voldsomme opsving, men nu er det vigtigt at være placeret udenfor byerne ved hovedlandevej og banespor, helst på jernbanevogne og lastbiler kan køre lige midt ind i komplekset.

En anden af det gamle afdelingssystem skavanker var, at de gamle brancher, kolonial, isenkram og manufaktur samt papirvarer, cykler etc. ikke var samlet i de samme afdelinger, hvorfor varerne måtte hentes flere forskellige steder. Her kommer alle brancher under et tag.

Det kan ikke bestrides, at kørselsafstandene forlænges for de fleste brugsforeninger. Men målt med de transport-fremskridt, der er gjort, siden de hidtidige afdelinger etableredes for en menneskealder siden, er maksimalafstande på 100 km ikke af større betydning, end maksimalafstande på 200 km var dengang.

For at opnå stordriftens fordele er det nu uomgængeligt nødvendigt at centralisere vareudleveringen over langt større områder. Det er ikke ligegyldigt, om en traktor købes til en husmandslod eller til en herregård. Det samme gælder den gennemførte mekanisering, som storafdelingerne vil betjene sig af både på lager og kontor. Kostbare maskiner skal helst gå i døgndrift for at svare regning, altså måtte de nye afdelingers aktionsradius sættes op i forhold hertil, d.v.s. omspænde et antal foreninger pr. afdeling på 100 i gennemsnit, mod tidligere

ca. 140. Til gengæld kan Esbjerg-systemet derefter udnyttes 100 pct. i nøje indarbejdet rytme med storafdelingernes konstruktive fordele.

Langt det store flertal er gået ind for at lægge afdelingerne i hvert sit områdes *absolutte midtpunkt*, selv om så gode andelsbyer som Esbjerg og Skive derved måtte ofres for de i så henseende mindre privilegerede: Vejen og Holstebro. Trods alt udgjorde de det bedste kompromis. Enhver anden kombination ville vække større modstand end tilslutning. Og forbindelseslinierne vil ikke blive længere for nogen, end man i mange år har indordnet sig under i Nordjylland.

Til billedet af rationaliseringens omrids hører også garanti- og lånefondens virksomhed, byforeningernes opmarch omkring større fremstød i byernes yderkvarterer, kød, viktualier, grøntsagers og frosne varers indpasning i det bestående salgsapparat, kontosalgsordninger og katalogsalgs videreførelse til gavn for omsætningen med de store engangsvarer (eventuelt senere kombineret med et postordre-system), reklamens udbygning, moderniseringen af butikkerne, kontant-princippets gennemførelse, simplificering af regnskabsmekanismen, og blandt helt nye muligheder kan nævnes storkøb i byerne, således som det praktiseres i Sverige (10 pct. rabat på køb for mindst 60 svenske kroner).

Alt dette har vi enten fornyligt udførligt beskæftiget os med (f. eks. lånefonden og de nye varer), eller disse felter er nøje forbundet med de enkelte brugsforeningers virksomhed, som ikke skal drøftes her.

Det vigtigste er, at den indre samkøringsplan nu er færdig, i hvert fald i princippet – at der mangler nogle mursten er kun et praktisk anliggende. Hvad det herefter gælder om er at samle styrken om udenværkerne, om de yderste led i systemet, og det gælder ikke mindst brugsforeningernes egen slagkraft.

Når næringslovens forkætrede filialforbud inden længe må falde, er der fri bane for kædeforretninger – og så skulle vi nødig snuble i starten.

BRUGSFORENINGS-JUBILÆER:

80 år: Skuldelev brugsforening, den 12. marts. 75 år: Gislinge brugsforening, den 24. marts. 50 år: Hvorslev brugsforening, den 22. marts.

H V E M

skal beskyttes?

SKAL vi have en lov, som regulerer rejsebureauvirksomheden her i landet, og hvad skal en sådan lov gå ud på?

Jo, siger Vendsyssel Tidende, det er en lov, som skal give de store rejsebureauer monopol på rejseriet...

Bladets bange anelser underbygges af den iver, hvormed de store rejsebureauer har givet tilslutning til en meget eksklusiv skitse til en rejsebureaulov, som har været forelagt deres forenings generalforsamling. Skitsen er kommet fra trafikrådet, et uofficielt men hidtil det eneste samlende organ i rejselivet. Rejsébureauforeningen er den eneste part, der har udtalt sig om lovskitsen. Man må vel formode, at også andre parter får lejlighed til at udtale sig om denne sag.

Kernen i lovskitsen er den, at der til udøvelse af rejsebureauvirksomhed kræves et betydeligt beløb stillet som sikkerhed overfor krav fra eventuelle utilfredse kunder i bureauet, samt at autorisation kun gives til den, der opfylder en række krav om uddannelse og erfaring.

Rejsébureauforeningen har ivrigt tilsluttet sig skitsen med den forklaring, at kravene om sikkerhedsstillelse og autorisation „dæmper op for rejselivets vildskud“.

Hvis dette standpunkt blankt sejrede og blev lov, ville det være dødsdommen over mange små rejsebureauer.

FORBRUGERE, der har benyttet de små rejsebureauer, har som regel mærket, at lederen var aktiv i den rejse, man havde meldt sig til, var rejseleder og hyggeonkel og sørgede for, at alt gik, som det var lovet. Og med ham blev udenlandsrejsen overkommelig i pris. Men det kunne hende, at en sådan lille arrangør ikke kunne klare skærene, og så måtte deltagerne påtage sig uforudsete udgifter, og ferien blev ødelagt, fordi økonomien dermed var ødelagt.

De store rejsebureauer synes, at branchen er fyldt med sådanne outsiders. Enhver, der kan samle mennesker til en udenlandsrejse, kan kalde denne virksomhed for „Rejsébureau“, og det vil man have sat en stopper for. Enkelte af „de store“ har sikkert glemt, at de

selv begyndte ved et skrivebord i deres private dagligstue. Og når de nu taler så højt om, at de vil beskytte publikum mod „vildskud“, har man lov til at nære sine egne tanker om, *hvem* beskyttelsen egentlig gælder.

Naturligvis kan forbrugerne ikke passivt se til, at få, små og hæmningsløse rejsebureauer udnytter folks rejselyst og sparepenge. Men forbrugerne kan heller ikke passivt se på, at få og store bureauer indretter sig hyggeligt i en velforet rede.

Og det vil ske, hvis man kræver et beløb på omkring hundred tusind kroner som sikkerhed fra et nystartet rejsebureau. En sådan ordning kan næppe kaldes demokratisk. Men der må være andre udveje, og herimellem kan peges på sagføernes kollektive sikkerhedsstillelse, som giver den nyetablerede sagførers klienter samme sikkerhed, som klienterne nyder hos den mest velansete gamle overretssagfører.

Indførte man en tilsvarende ordning for rejsebureauerne, ville man, når spørgsmålet om autorisation af et lille rejsebureau skulle afgøres, kun have at foretage en objektiv vurdering af ansøgerens faglige kvalifikationer.

Hvis konkurrencen alligevel bliver begrænset til en vis „autoriseret“ kreds – som nok bliver enige om at sikre sig mod, at den løber løbsk – må man som forbruger glæde sig over, at der ihvertfald stadig vil eksistere en virksomhed til varetagelse af forbrugernes interesser. For et år siden startedes Hovedstadens Brugsforenings rejsebureau Comus, efter at de store bureauer havde sat himmel og jord og minister i bevægelse for at afvende „ulykken“. Men nu er Comus der og kan handle med alle og enhver, hvor de end bor. Så selv om der sættes gærde om de store rejsebureauer, har Comus alligevel en plads inden for gærdet som repræsentant for forbrugernes interesser i det store spil om folks feriepenge. Man behøver aldrig betale mere for en ferierejse, end hvad Comus tager. Og hos forbrugernes rejsebureau har man samme sikkerhed som hos de store, og i ledelsens kvalifikationer er der heller ingen lakuner.

SKAL 4-500 KOMMUNER FORSVINDE FORDI DE ER FOR SMA?

Sognerådsformand J. P. Fromm, Grarup ved Haderslev, regerer sin kommunes 194 indbyggere fra dette lille kontor på sin gård. Hans apanage er 900 kr. om året – inklusive husleje, lys og varme.

Men hvad gør dog det, at vor kommune er lille? spørger husmand Mikkelsen undrende. Han bor i en jysk landkommune med kun et par hundrede indbyggere og derfor knapt hundrede skatteydere. *Det har da aldrig generet mig og vist heller ingen andre her i sognet, at vi ikke er flere. Så hvorfor skal de små kommuner nu pludselig afskaffes?*

Om de skal afskaffes, er heller ikke afgjort endnu, og da slet ikke, hvordan det eventuelt skal ske, men det kan ikke skjules, at ihvertfald 4-500 af vore mindste kommuner er i farezonen. For et par måneder siden nedsattes en kommission med den opgave at revidere kommunallovgivningen. Endnu er den knapt nok kommet i gang med sine drøftelser, som sikkert vil tage år, men allerede på forhånd er det klart, at en nedskæring af kommuneantallet er et af de hovedspørgsmål, den skal beskæftige sig med.

Det er en „folkeflytning“ omfattende et par hundrede tusinde mennesker, man her spekulerer på – og selv om det kun er i de administrative registre, de flyttes, vil reformen skam også få reelle, følelige virkninger. Om det er mest til det bedre eller det værre, er der langt fra enighed om.

Et attentat på det kommunale selvstyre, siger nogle. Nej, tværtimod, svarer andre, skal det kommunale selvstyre blive andet end en talemåde, er det absolut nødvendigt med færre kommuner. Mange af dem, vi har nu, er alt, alt for små...

Hvor stor skal en kommune da være? 5000 indbyggere, sagde et medlem af den forrige regering. Ihvertfald ikke under 1000 siger den nuværende finansminister. Et minimum på 5000 vil betyde langt mere end en halvering af det nuværende antal kommuner (1305), og selv Kampmanns mere beskedne krav vil lade flere hundrede småkommuner falde gennem soldet ned i udslettelsens mørke.

Jamen, siger husmand Mikkelsen, det er jo netop hos os, vi har den snævre forbindelse mellem befolkning og sogneråd, som er den egentlige forudsætning for det kommunale selvstyre. I den store kommune ved folk sjældent andet om kommunalbestyrelsesmedlemmerne, end at de hedder sådan og sådan, og tilhører det og det parti – ja, det husker de måske dårligt nok. Men i vort lille sogn kender vi personligt enhver sogneråds kandidat og ved, hvordan han har kunnet klare sit eget... Jeg ved godt, man skumler over skatteligningen i småkommunerne, men det kan nu også have en gavnlig virkning på ligningsarbejdets effektivitet, at sognerådsformanden af selvsyn ved, hvem der har fået nyt gulvtæppe i sid-

ste skatteår. Desuden må det vel være en fordel, at vi sparer kommunekontor med hulkort og alt det der. I en kommune af vor størrelse klarer sognerådsformanden let det hele i sin fritid...

Let og let! Det var nok mere korrekt at sige, det er beundringsværdigt, at han i det hele taget kan overkomme dette arbejde. Alene strømmen af cirkulærer, bekendtgørelser, meddelelser og forespørgsler fra centraladministrationen ville være nok til at trykke de fleste i knæ.

For en dels vedkommende er dette væld af papirarbejde imidlertid netop forårsaget af, at mange kommuner er for små, siger tilhængerne af større kommunale enheder. Den ringe størrelse gør, at forholdsvis få opgaver kan løses af kommunen helt på egen hånd, og når staten skal støtte, vil den også kontrollere. Det er snart en gammel vittighed, at det eneste, et sogneråd helt på egen hånd kan foretage sig, er at udlidere grænsningsretten langs kommunens vejgrøfter.

Hvis man fik kommunernes minimumsstørrelse sat betydeligt i vejret, kunne de i langt højere grad leve efter devisen: *Selv betale og selv bestemme* – og spare en del kontoriusseri. Men desuden – siger denne argumentation videre – er den billige administration af de små kommuner ofte noget af en illusion, og den opvejes ialtfald samfundsmæssigt set af et stort investeringsspild.

Skal en lille kommune f. eks. moderni-

Danmarks mindste kommune, Hirtsholmene, dækker et areal på 0,4 km². Konturen under teksten angiver i samme målestok arealet af landets største landkommune, Dronninglund, som er på 191 km². Begge ligger i Nordjylland.

sere sit skolevæsen, vil de speciallokaler, skoleloven forlanger – skolekøkken, sløjde-lokale, gymnastiksal etc. – blive udnyttet i meget få timer, så få, at hvis folk tænkte rigtig over det, ville det blive betegnet som hul i hovedet, sagde daværende indenrigsminister Carl Petersen for et par år siden.

Jamen, siger husmand Mikkelsen igen, man kan jo heller ikke nøjes med at betragte alting som et økonomisk spørgsmål. Kommunalpolitikken er meget ofte udgangspunkt for politisk interesse i det hele taget, og den, der jævnlig møder sognerådsformanden i brugen eller i sin egen dagligstue, han lever med i de kommunale anliggender. I den store kommune risikerer man let, at det kommunale liv kun leves

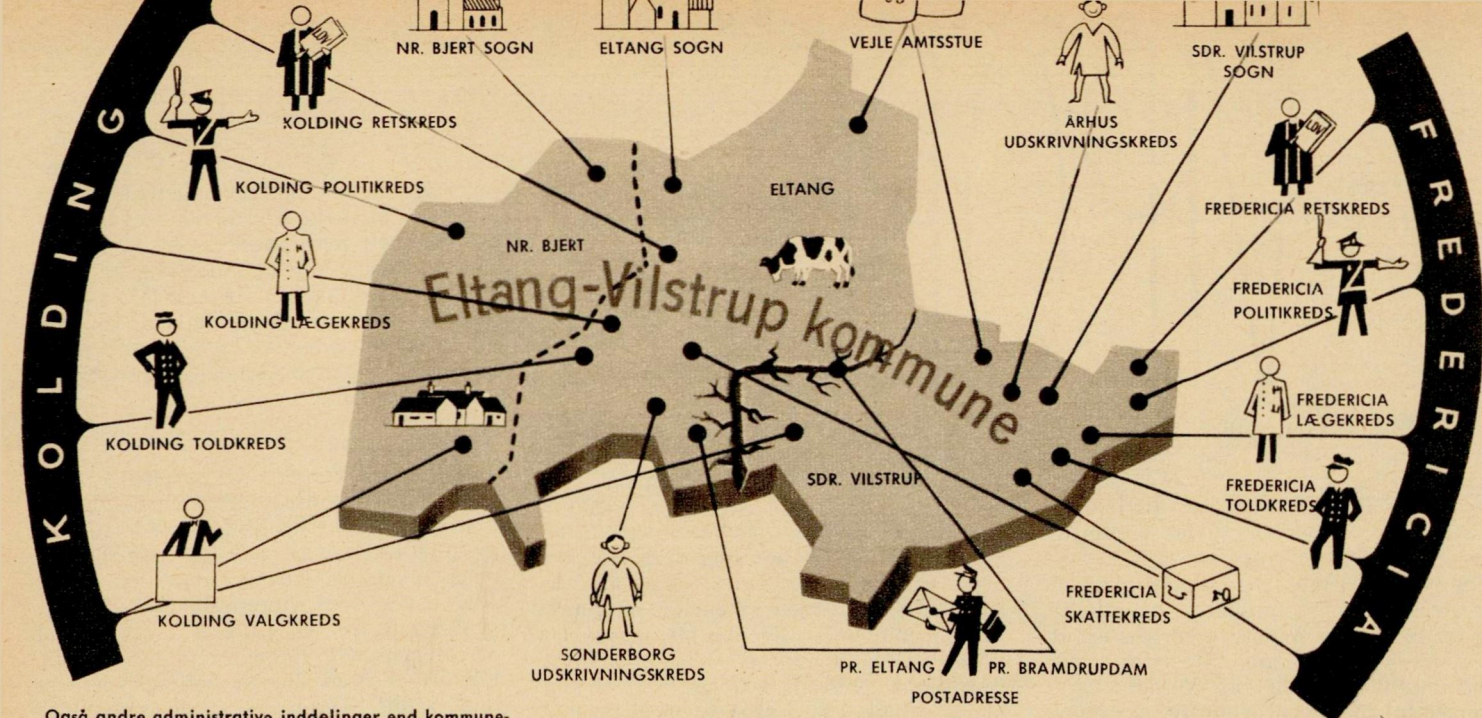
i kommunalbestyrelsen... Desuden vil mange personlige og historiske bånd blive skåret over, hvis man giver sig til at flytte med kommunegrænserne, som er meget gamle.

Det sidste er ubestrideligt. Den nugældende kommunallovgivning stammer for størstedens vedkommende fra 1860'erne, men de kommunegrænser, man dengang fastlagde, var bestemt af sogneskellene, og deres oprindelse fortaber sig i Middelalderens mørke.

I sin tid er sognegrænserne vel opstået for at markere det område, fra hvilket man søgte en bestemt kirke, og det har nok været en meget rationel inddeling dengang. Siden er imidlertid byer opstået og byer forsvundet, godser er udstykket, så egnens struktur er helt forandret, den moderne trafikteknik har formindsket alle afstande, og hverken moser, åer eller skove regnes mere for skel af betydning.

Samtidig – og det har måske mest afgørende bidraget til at forælde den gamle inddeling – er der jo sket en folkevandring fra land til by. Andre steder er det gået den anden vej som f. eks. i kommunerne langs Køge bugt, hvor tyngdepunkterne oprindeligt lå 5 km inde i landet, medens de nu er flyttet helt ud til kanten af den strand, hvor ingen levede for 50 år siden. Da kommunallovne vedtoges for et lille hundrede år siden, boede det store flertal af Danmarks befolkning i rene landkommuner. Nu er det ikke meget over en fjerdedel, der virkelig bor på landet, selv om hver anden dansker endnu formelt hører hjemme i en landkommune.

Sogne- og kommunegrænserne blev imidlertid stort set ved at ligge, hvor de engang var lagt, ja, de bestemte i vid udstrækning andre administrative inddelinger. Naturligvis har man forsøgt at lappe på systemet, men resultatet er unægtelig ofte blevet lidt sælsomt, som f. eks. tilfældet Eltang (se tegningen) illustrerer.

Også andre administrative inddelinger end kommune-grænserne virker undertiden lidt forvirrende. Eltang-Sønder Vilstrup kommune er f. eks. både hvad retskreds, politikreds, lægekreds og toldkreds angår, delt mellem Fredericia og Kolding. I sin helhed hører kommunen til Kolding opstillingskreds (valgkreds), men til Fredericia skattekreds. Den er delt mellem Århus og Sønderborg udskrivningskredse, men sorterer i sin helhed under amtsstuen i Vejle. Yderligere er kommunen delt i tre sogne og hører under to forskellige postdistrikter.

Da de nugældende kommunallove blev vedtaget, var det tanken, at der kun skulle være to slags kommuner: Købstæder og landkommuner (foruden København og amtskommunerne). Nu har man, administrativt set, 14 forskellige slags kommuner, hævdede en taler på købstadsforeningens sidste årsmøde.

2-3 slags kommuner må være nok, hvis blot det administrative system bliver lagt tilstrækkeligt fornuftigt an, mener de fleste. Nogle forestiller sig en slags købstadsordning for de største bymæssige bebyggelser, men dog med bevarelse af et vist samarbejde med amtet – f. eks. om sygehuse og vejvæsen. At blive rigtig købstad er deri-

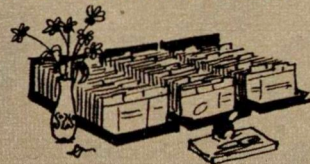
mod ikke noget, der lokker mere. Det kan let koste et millionbeløb i hårde kontanter, hvorimod fordelene er af temmelig uhandgribelig art. I dette århundrede er da også kun 5 byer blevet optaget i købstædernes laug, skønt mange „landkommuner“ forlængst har et indbyggerantal, der placerer dem langt over de mindste provinsbyer. Ca. 10 af vore købstæder har under 2000 indbyggere, men ca. 100 ikke-købstæder ligger over denne grænse – ja, det er sådan, at skulle det antal købstadsprivilegier, vi har, fordeles efter indbyggerantal, var der ca. 30 købstæder, som ikke kom med.

For mange købstæder hænger stagnationen eller den meget langsomme vækst i folketal imidlertid også sammen med, at kommune-grænserne løber, som de gør, og med, at det under den gældende lovgivning er uhyre vanskeligt at få dem ændret. Befolkningforskydningen går nemlig ikke mere blot fra land til by, men også – endda i højere grad – fra byerne ud til forstæder og omegnskommuner. De bymæssige bebyggelser vokser i folketal stærkere end både købstæderne og hovedstaden (for ikke at tale om de rene landkommuner naturligvis). Flere og flere byer mærker derfor den tendens, som allerede længe har gjort sig gældende i København, at centralkommunen er stedet, hvor man arbejder, mens man bor i en anden kommune.

Man kan derfor være sikker på, at spørgsmålet om større muligheder for sammenlægning eller indlemmelse nok skal blive rejst i kommissionen også på et andet grundlag end det, at nogle kommuner er for små. Her, som i næsten alle de spørgsmål, den skal beskæftige sig med, er der imidlertid næsten utallige argumenter for og imod. Ikke mindst tungtvejende er jo det med skatten. I øjeblikket kan en mand med en mellemindkomst nogle steder spare et par tusinde kroner i skat ved at flytte sin seng over på den anden side af en kommune-grænse. Den slags realiteter skal en kommission tygge meget længe og omhyggeligt på, inden de er fordøjet...

SÅ STORE ER VORE LANDKOMMUNER

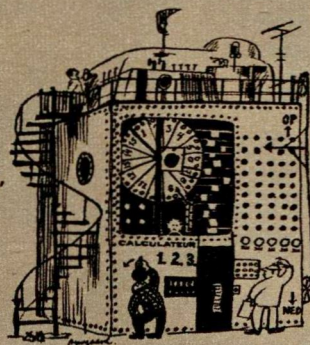

1000-3000 indbyggere, ca. 700 landkommuner (og ca. 20 købstæder)

Over 3000 indbyggere, ca. 90 landkommuner (og ca. 60 købstæder)

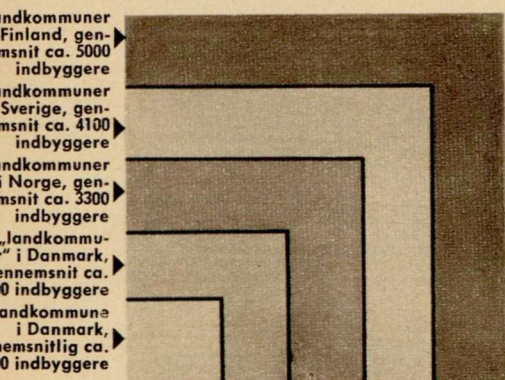

Største landkommune, 58.960 indbyggere

Optællingen er baseret på folketællingsresultater, som nu er et par år gamle. Derfor kan der være sket mindre forskydninger.

rods større afstande har de andre skandinaviske lande væsentlig færre landkommuner end Danmark. Finland har 84, Norge 680 og Sverige 821 (nylig skåret ned fra et antal på 2292), men Danmark 1305. I areal er den største landkommune i Skandinavien dobbelt så stor som Sjælland. Den ligger i Sverige.

TEKST:
STEEN CHRISTENSEN

FOTOS:
EGON RASCH

VIBORG

REGIMENTSMUSIKKEN spiller foran Stiftamtsgården på Nytorv. Folk standser og lytter, og vogne, som skal over torvet, kører med yderste forsigtighed for ikke at forstyrre. Et par vinduer til stiftamtmandens lejlighed står åben på vid gab...

Jeg har stillet mig op i en port, med det ene øre vendt mod musikken, og mindes mit første besøg i Viborg – for mange år siden, da jeg var dreng. Ellers forglemt erindringsbilleder ruller sig op: Soldaterne kommer marcherende fra en stor øvelse ved Hjarbæk, to batailloner med regimentsmusikken i spidsen, obersten og hans adjutant, højt til hest, gyngende over en skov af geværløb, lyseblå kasketter, mørkeblå uniformsfrakker med blanke knapper. Taktfast støvletramp; gjaldende, klingende, buldrende musik mellem husene. Og så opmarchen på torvet. Og tilslut en overfyldt restauration med en summen af stemmer og stort bulder.

Hvor er det Viborg, jeg som elleveårs

dreng engang har været ganske betaget af? I min erindring ligger Viborg med en hemmelighedsfuld atmosfære af gammel stad over sig og rundt om i snævre stræder var der dunkle krinkelkroge, som åndede af mystisk forfald. I dag virker byen frisk og nypudset. Både de svære, grundmurede adelsgårde og de mere skrøbelige bindingsværksbygninger har ligesom fået mystikken vasket af. Og Domkirken – den er bestemt ikke blevet ældre med årene. Eller er den blevet skrubbet med sæbe og negleborste?

Måske er det bare mit eget sind, der er blevet skrubbet! Som dreng så jeg på Jyllands hovedstad med sand ærefrygt.

Men i disse bakkede gader – i hvert fald på dette bjerg – har så mærkelige skikkelser som Ulf Jarl og Svend Estridsen og Svend Grathe og Erik Glipping og Marsk Stig færdedes, med barske herre-åsyn og med sværd ved lænd. Her lod Knud den Store de første danske mønter slå, her holdt Erik Ejegod sin store afskedstale til folket,

inden han drog ud på pilgrimsrejsen, som han ikke vendte hjem fra. Jeg så i min fantasi gaderne vrimle af drabelige riddersmænd og listige munke med nedslagne øjne. Og kirkeklokker bamlede fra atten tårne, der må have stået så tæt som fabrikskorstenene i et industrikvarter...

Nytorv, som jeg befinder mig på, blev anlagt i anledning af Christian IV's kongehyldning. Stiftamtsgården ligger, hvor i sin tid St. Hans sognekirke lå, den kirke, hvori Hans Tausen, med kongeligt værnebrev i lommen, prædikede den lutherske lære ti år før reformationens endelige gennemførelse.

Stiftamtsgården er i sin nuværende skikkelse et par hundrede år gammel. Den er i en slags barokstil og virker både fornem og solid. Det var gårde af lignende bastante typer, omend i ældre stilarter, den jydsk adel havde som vinterresidenser i byens storhedstid før enevældens indførelse. I St. Mogensgade finder vi nogle af dem. Og det er, som om en fællesnævner for disse gamle bygninger danner grundtonen i byens byggeri – man kunne vist godt tale om en viborgsk bygningsstil?

Jeg gør en bemærkning om det overfor en af byens kendere, redaktionssekretær Lillholt, og han nikker og siger:

– Vor kendte arkitekt Vig-Nielsen, som nu er firs år gammel, satte sig som mål at føre det bedste i vore gamle bygningers stil ind i det nye byggeri, og Amtsgårdens frontispice valgte han som udgangspunkt. Man kan spore det i mange af Viborgs repræsentative bygninger, som alle er opført under Vig-Nielsens ledelse...

Medens jeg går og spejder efter fortiden, fortæller Arne Lillholt mig om nutidens Viborg. Byen har en højmoderne trikotagefabrik, hvis produkter er verdenskendte. Og den fabrik har et særpræg ved, at der i dens bygninger findes malerier for mindst en halv million kroner – moderne kunst. Tilmeld er fabrikkens oprindelse et helt eventyr.

– For en del år siden kom en ung smedsvend, Aage Sørensen, alvorligt til skade ved en kørselsulykke. Hans højre arm blev lammet, han fik også en benskade. Men han tabte ikke modet. For de penge, ulykkesforsikringen bragte ham, købte han en strikkesmaskine – og ikke længe efter sad hele familien, hans forældre og to søstre, og strikkede på hver sin maskine. Den unge smed viste sig også at være forretningsmand. Det var midt under tilbagegangen i begyndelsen af trediveerne. Men han forstod at sælge. I løbet af få år voksede en fabriksvirksomhed op af de fem strikkesmaskiner, i dag beskæftiger den mange mennesker, og virksomheden har filialer både i Norge og Tyskland. Chefen berejser selv Sydafrika og sælger masser af viborgske trusser i Nairobi og Kapstaden... Et eventyr om held i uheld og om energi, foretagsomhed og familiesammenhold!

Vi har imidlertid bevæget os fra Nytorv til Gammeltorv og står foran Domkirken, der løfter sig så ren og artig under en høj, klar himmel. Også den flisebelagte plads foran kirken er mønsterværdig ordentlig. Og velpudsede biler holder her med sol-

I en baggård har smeden værksted. Naturligvis er det meste indendørs, men hans håndværk præger hele gården. På muren hænger hestesko, og bag i haven ser man en stabel vognhjul, der fortæller, at i smedens ungdom hørte det til håndteringen at smede en ring, så den i rødgloedende stand kunne presses omkring

Fra domkirkens to tårne er der en storslået udsigt ud over byen og egnen. På billedet herover ses i venstre side Søndre Sogns kirke. Det andet billede viser en af Viborgs små gader – man fornemmer, hvordan både trafik og udvikling er gået uden om den; et 2-etagers hus rager stadig højt op.

blink i deres blanke lak.

Den største kampestenskirke i verden! Om man nu kunne se den middelalderlige katedral, der nok har været noget forskellig fra den nuværende kirkebygning! Men Viborg Domkirke har i tidernes løb været bytte for tre store ildebrande. I 1501, 1567 og sidste gang i 1726 brændte kirken. Genopbygningen efter den sidste brand må have været hastværksarbejde – for hundrede år efter begyndte hvælvingerne at slå revner.

Den nuværende kirkebygning påbegyndtes i 1864 og er udformet, som man den gang mente, at den oprindelige katedral måtte have set ud. Man gik ud fra de murpartier, som fandtes under den tredje kirkes barok-puds, og fra krypten, der ikke har lidt noget ved ildebrandene. Men om man dog var gået lidt lemfældigere til værks! Som kirken står i dag, afføder den af og til kritiske bemærkninger, sidst de der lød i

radioen i forbindelse med en transmission fra kirken. Bemærkninger om "en åndløs gendigtning" af bygningen bragte byen i oprør. Tidligere har de samme toner lydt: „Med hård hånd afklædte man bygningen næsten al dens senere historie“, skrev engang stiftsprovst, dr. H. Høirup.

Om aftenen belyses domkirken med projektører, som smukt fremhæver bygningen, men også forlener den med et skær af guldteater. Ak – dette blændende lys, som jager alt gævt, gammelt spøgeri på flugt! Gå til Vor Frue ved midnatstid, når projektørerne

er slukket og de høje tårne fortøner sig i mulmet, mens den jyske natteblæst sorgfuldt sukker i glanhullerne.

Og nu Vor Frues indre! Rent og klart virker det på mig – men også – trods Skovgaards kalkmalerier – lidt tomt. Der har stået en overvældende berømmelsens glorie om den skovgaardske „billedbibel“, nu er disse freskers ry dalet, og endnu har de ikke fået den alderens patina, som engang med årene måske vil forny deres gamle berømmelse. Men god kunst vil de jo være til enhver tid . . .

Men i krypten, i biskop Eskilds „kraftkirke“ under koret, er man helt omgivet af middelalder. Med rette har man kaldt dette nøgne stenrum med de lave søjlebårne hvælvinger for det mest ædle romanske rum i Danmark. Og man behøver ikke at anstrenge fantasien for at forestille sig, at det var her, man gennem nogle århundreder holdt sjælemesser for Erik Glipping, ofret

for det mest gådefulde mord i Danmarks-historien. Hans lig med de 56 dødelige sår blev gravsat her i kirken, svøbt i rødt og silke.

I krypten har der engang været en hellig kilde, ved hvilken mange syge fra hele Jylland søgte helbredelse. Den hed St. Kjelds Brønd efter kirkens specielle helgen, en from viborgsk domprovst fra 1100-tallet. Men der er mere, som taler til fantasien her-nede i krypten: en læderbetrukken kiste, der rummer liget af Valdemar Daae, alkymisten og herremanden, der „for-destille-

rede" sine store guds ved forsøg på at lave guld. H. C. Andersen har skrevet om ham, og alle kender historien: Vinden fortæller om Valdemar Daae og hans døtre.

*

– Gi'r do en cigaret? siger en dreng.

Det er udenfor kirken, en stor kleppert står og rækker to fingre frem. En cigaret? Jeg kikker tvivlrådig på ham. Kan man overhovedet forsøre at give andre folks børn cigaretter?

– Nå ja – hvis du kan sige mig noget om domkirken!

– Jow – der er det her med ham Erik Glipping, svarer han rask. Og så meget... Vi har væ't derind'. Med skolen. Det var helt... interessant...

Jeg stikker ham cigaretten og må også række ham en tændstik. Og da han tager den første salve, udstøder han:

– Og ham Marsk Stig...

Og dermed forsvinder han.

Og jeg står tilbage med en flov fornemmelse. Men jeg fatter mig, da jeg opdager, at byen nu ligger i dette fine grævejslys, som gør tingene nære og fortrolige. Og pladsen forekommer mig endnu smukkere end før, med sine stensætninger og træer og med sine fornemme gamle bygninger, der nok er i forskellige stilarter, men alligevel klæder hinanden...

Viborg er snævre gader med helgen-navne, men Viborg er også noget af et landskab. Går du rundt i byen på må og få, vil du af og til føle dig som på landet. Stiftsprovstegården – ligner den ikke, med sine grønne omgivelser, en mindre herregård? Og Sortebrødre sognekirke på sin stenhegnede banke, en stor landsbykirke? Viborg er spredt over et betydeligt areal, og det er ikke længe siden, at mange af indbyggerne var gårdbrugere.

Hovedstrøget, St. Mathiasgade, har samme tone af forretningsliv som strøgga-derne i alle andre byer. Butikkerne er store og moderne, om aftenen ligger gaden i et lyshav, døgnet igennem oses den af benzin. Byens større restauranter, som ligger her, er måske lidt mere højtidelige end tilsvarende steder i andre jyske købstæder. Men der fornemmes i det hele nogen højtidelighed over denne institutionernes og embedsmændenes stad! Viborg har *air* – for at tale gammeldags...

Der går en ubrudt linie fra den grå oldtid, da Vibjerg var hovedofferstedet, og til vore dage, hvor byen er sæde for Vestre Landsret, biskop, stiftamtmand og general-kommando og rummer Landsarkivet for Jylland, Hedeselskabets hovedkontor og en kreditforening. Og har sindssygeanstalt og tvangsarbejdsanstalt og kuranstalt og... ja, hvor megen embedsmandsfornemhed er der ikke blevet demonstreret i de stejle Viborg-gader? Lige indtil for få ti-år siden.

Det hed sig i gamle dage, at Viborg var den mest snobbede by i Jylland. Her duede kun folk af embedsklassen, påstod man, og handlende og håndværkere var for småkravl at regne. Selv den yngste embedsmand havde glans om sig og måtte æres og beundres. Det snobberi eksisterer vist slet ikke mere?

Jeg stiller spørgsmålet til byens borgmester, den landskendte redaktør T. Wellejus, og han siger:

– Nej...

Der findes intet embedsmandssnobberi i vore dages Viborg.

Han vil nok indrømme, at man endnu for tredive år siden viste embedsmændene en særlig opmærksomhed og understregede sin høflighed overfor dem. Og byens store begivenheder var middagsselskaberne i stiftamtmandsgården. De blev drøftet. Hvem var indbudt. Og hvad skulle de have at spise?

Men alt det har tidens demokratiske ånd fejlet bort.

– Vi kender jo heller ikke mere den embedsmandstype, der snobbede for sin egen værdighed, og ligesom bar sig selv på en sølvbakke. For resten lever embedsmændene jo på træk, de slår ikke rod eller gror ind i byens liv som de indfødte borgere – eller de indflyttere, som har bestemt sig til at blive her deres livs tid.

Borgmester Wellejus er en frisk og veloplagt mand med et festligt smil. Han er ud over landet især kendt for de samlinger af pudsige trykfejl, som han for en del år siden udsendte. Han kan vel også finde grinagtige fejl ved sin gamle ærværdige stad? Nej – hvilken borgmester bliver ikke alvorsmand, når man begynder at tale om hans kommune.

*

– Domkirken spiller en rolle i vor bevidsthed, siger han, og i mange kommunale overvejelser. Ellers har vi ikke andre problemer end de sædvanlige, f. eks. arbejdsløsheden og boligbyggeriet. Vi har ca. 1000 arbejdsmænd, hvoraf en del bliver ledige med mellemrum. Og boliger er byen endnu ikke mættet med. Men her bygges ikke så lidt, selv om det forøvrigt rejser problemer med hensyn til udkantsstrukturen...

Udkantsstrukturen og den turistbesøgte domkirke og arbejdsløsheden på helligdomsbjerget, tænker jeg, da jeg igen befinder mig på St. Mathiasgade... Og pludselig ser jeg en landsdommer komme springende ud af en butik og ind i en bil og krumme sig over rattet. Han skal skynde sig hjem til udkantsbebyggelsen. Og *der* har vi drengen, der bad om en cigaret. Ville han mon også sige *do* til f. eks. stiftamtmanden? Måske forstår han at bedømme sine medmennesker, og har regnet mig for en forretningskøbenhavn.

Men jeg går ned på Borgvold, det venlige anlæg omkring det gamle voldsted ved den stille fredfyldte sø, og fortaber mig i synet af de lange bakkedrag mod øst. Her har lyngen engang bredt sig. Vibjerg har ligget som en ø i et hav af vældige heder...

– Men gå ned til hovedvejen, siger en gammel herre til mig. Og vend Dem mod byen – så skal De se, hvordan Vor Frue på Bjerglet løfter sine tårne over haver og tage og høje træer. Har De forresten aldrig hørt tale om de Viborg storke, som nu afdøde overlærer Mortensen i sin tid ringmærkede... i videnskabeligt øjemed, naturligvis! De store eventyrlige fugle bragte Viborgs navn dybt ned i det mørkeste Afrika. Nu er det trusserne...

GENIET

DET var en dansk landsbysnedker, der gjorde de fleste grundlæggende opfindelser på fotografiens område. *Jens Poul Andersen* i Nellerød i Nordsjælland opfandt så meget nyt og forbedrede så mange maskiner, at han med en smule sans for personlig reklame kunne være blevet lige så berømt som Edison.

J. P. Andersen blev født i Huseby ved Arresø i 1844. Han blev maler og snedker, og i 1876 slog han sig ned i et lille hus i Nellerød i Nordvestsjælland som snedker. Men snedkeriet var vist det, han gjorde mindst ved. Han havde tidligt lagt en utrolig fingernemhed for dagen, og rundt om ham opdagede man snart, at han var en tusindkunstner. Om dagen havde han nok at gøre med at reparere ure, pumper, symaskiner og alle slags værktøjer. Om natten stod han bøjet over sine tegninger og konstruktioner. Nu var det opfinderen, der arbejdede.

Han var oppe hver morgen klokken fire og gik aldrig til ro før hen mod midnat. Det er forklaringen på hans enorme produktion. Mere end tyve timer i døgnet puslede han med sine forskellige opgaver, og han arbejdede altid alene. I det hele taget tålte han ingen omkring sig. Han levede alene hele sit liv og havde sjældent samkvem med sine nærmeste naboer. Med tiden blev han stokdøv, og dette gjorde ham endnu mere tillukket. Fra han stod op og til han gik i seng bar han sin stive, sorte rundpuldede hat og sine spidse træsko. Sit strenge arbejdsprogram holdt Andersen, til han blev firs år. Han døde i 1935, 91 år gammel. Hele sit liv havde han levet yderst spartansk, og han døde så fattig, som han kom til verden.

Nellerød-snedkerens værksted var en Aladdinshule for hobbyfolk. Høvlebænk og drejebænke havde han selv lavet ligesom hvert enkelt stykke værktøj. Redskaberne dækkede væggene fra gulv til loft, alt var på sin bestemte plads.

En dag i 1875 byggede J. P. Andersen et fotografiapparat efter en håndbog i fotografi. Efter snedkerens mening var apparatet ikke godt nok. Så byggede han et nyt efter sit eget hoved. I 1876 kunne han ansøge om eneret på sit „lette, transportable kamera til anvendelse uden mørkekammer“. Konstruktionen var enestående dengang, da fotografen altid måtte medføre en vogn med et mørkt rum, hvis han skulle fotografere udendørs. Da Andersen ikke havde penge til at sætte i opfindelsen, tjente han intet nævneværdigt på den.

Han tjente mest på et apparat der (med et moderne ord) tog billeder med 3 D-virkning, et fotografiapparat af form som en kikkert. Det havde to objektiver, eksponerede dobbelt, og når billedet blev set i de dengang populære stereoskopkasser, havde det en klar dybdevirkning. Opfindelsen gav Andersen et par hundrede kroner. Afregningen var ham en stor skuffelse, for han

Fra Nellerød

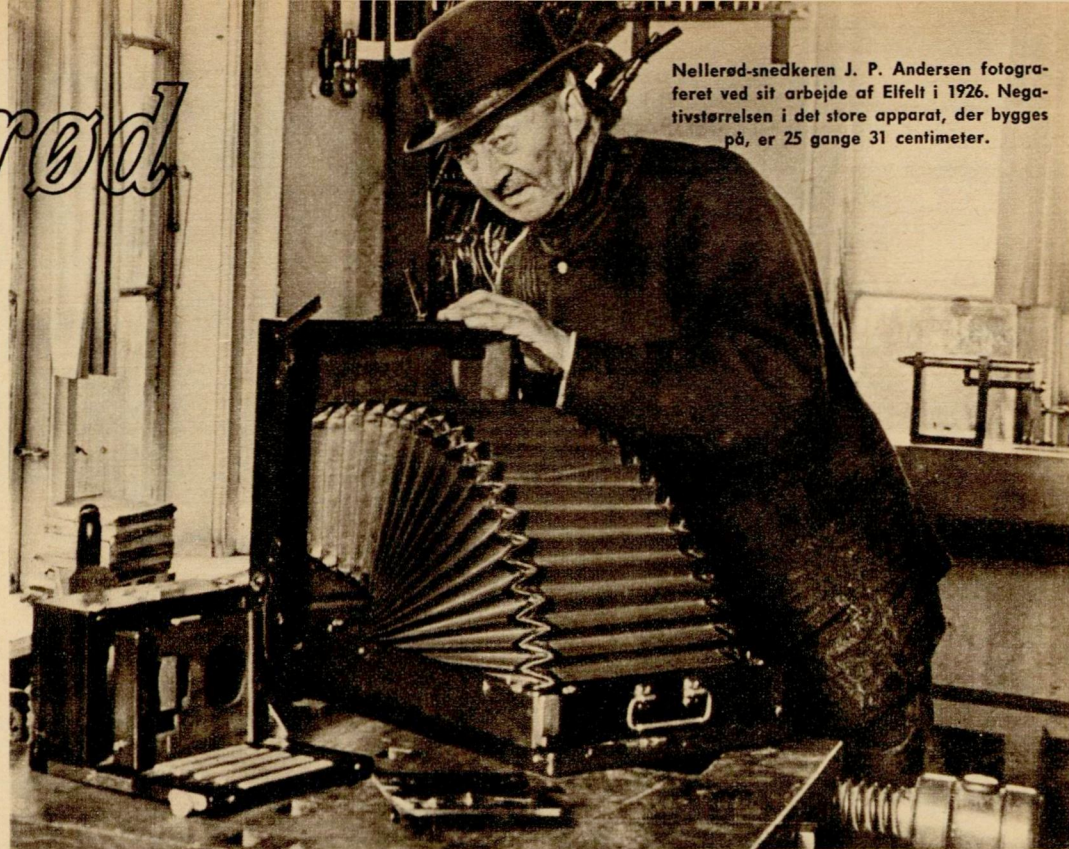
vidste betydningen af sine opfindelser og var også klar over, at det tyske firma solgte hans apparat i hundredtusindvis af eksemplarer jorden over. Sådan gik det alle hans opfindelser: Han blev snydt.

I 1890'erne opfandt Andersen småbilledkameraet – den type, der i de allerseneste år har fået en vældig udbredelse. Andersens håndgjorte småbilledkamera var intet mindre end et vidunder med sin korte brændvidde, sit lysstærke objektiv og dertil det forhold, at man med apparatet kunne tage mange billeder uden at skulle „fylde apparatet“ påny. Andersens småbilledkamera havde fordele, som selv ikke de mest moderne kameraer kan fremvise. Apparatet kunne tage op til seks hundrede optagelser på en film (hvor man nu nøjes med 36), og filmfremføringen kunne ske lige så hurtigt som man kunne bevæge fingeren. Selve apparatet var af mahogni og målte cirka 20 cm i længden, 10 i bredden og 5 i højden. I forhold til hine tiders stativkæmper med sort klæde var det et utroligt lethåndterligt apparat.

Andersen var tredive år for tidligt med sin opfindelse. I 1922 blev der af en tysker udtaget patent på apparatet, og tyskeren havde sin idé fra den danske snedker.

En af J. P. Andersens største fortjenester var fremstillingen af det egentlige filmkamera. Han har ikke opfundet det, for han var bagefter brødrene Lumiere i Paris og Edison i Amerika. Forskellige optegnelser tyder på, at han havde ideen til levende billeder samtidig med Lumiere, men at han ikke gjorde alvor af ideen, før han blev tilskyndet dertil af sin nære ven, fotografen Peter L. Petersen, senere hoffotograf Elfelt.

Hoffotografen rejste til Paris, straks da han hørte om Lumières opfindelse, og han

Nellerød-snedkeren J. P. Andersen fotografere ved sit arbejde af Elfelt i 1926. Negativstørrelsen i det store apparat, der bygges på, er 25 gange 31 centimeter.

skyndte sig hjem og fortalte J. P. Andersen om sagen. Så langt var snedkeren fremme i sine planer om levende billeder, at han blot på Elfelts mundtlige forklaring kunne bygge et filmkamera, der var langt mere fuldkomment end Luminieres.

Med Andersens kameraer filmede Elfelt på livet løs, og Nellerød-snedkeren er således den indirekte årsag til, at vi i dag i levende billeder kan se, hvordan tilværelsen formede sig i Danmark omkring århundredskiftet. Allerede 1896 kunne Elfelt dreje den første danske film. Af alle disse optagelser er cirka 4000 meter film bevaret – kun i Frankrig findes en større samling film fra denne filmens allerførste barndom. De dan-

ske film og deres negativer findes nu opbevaret i Nationalmuseet.

En dyrlæge i Helsingør, en anden af Andersens få venner, efterlod sig ved sin død et par fotografiske plader, der viser, at Andersen har optaget farvefotografier på samme tid som Lumiere i Paris. Intet inden for fotograferingen var ham fremmed. Han konstruerede også den første vidvinkel, tilmed en, der tillod fotografiapparatet at se næsten hele synskredsen rundt. Der har eksisteret et billede af Kultortivet i København – hele torvet! – taget med snedkerens vidvinkel af Elfelt.

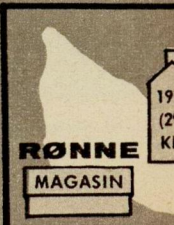
Andersen var ude for mange bitre skuffelser i sit liv. En af de største var den store nordiske udstilling i København i 1888. Her fik de udenlandske kameraer, der var bygget efter hans egne principper, sølvmedaljer og diplomer, mens hans superkameraer blev forbigået i pinlig tavshed.

Nellerød-snedkeren holdt sig ikke til fotografien alene. Han opfandt den selvbindende høstmaskine. Mejemaskiner havde man længe kendt, men det var epokegørende, at maskinen selv kunne binde neg. Patentbureauet, han henvendte sig til med opfindelsen, tog ham ikke alvorligt, men anså hans påstand om en høstmaskine, der kunne alting selv, for vanvid. For en sikkerheds skyld satte man den patentgarantisum, han skulle stille, så højt, at han ikke kunne betale den. Selvbinderen blev femten år senere patenteret af et amerikansk firma...

Hos hoffotograf Elfelt anvender man stadig adskillige af snedkerens apparater. De er praktisk taget uforgængelige, og de er uovertrufne i kvalitet. På de store gala-aftener i Det kongelige Teater er det Nellerød-geniets trækamera, der står på scenen og tager det traditionelle billede af tilskuerrummet med kongefamilien og dens gæster og det festklædte publikum.

Med Nellerød-geniets filmkamera filmede hoffotograf Elfelt i 1903 kongejagten på Hven. Den ældre herre i gråt jægerantænk er den svenske konge Oscar II. Han stirrede næsten hele tiden ind i det nymodens apparat, men det var nu mest fordi, Elfelt havde glemt at tage sin hat af.

ELLESFORENINGENS nye ANMARKSKORT

findes ikke mange kroge i vort underligt nede land, hvor ikke brugsens varer skal nå. For forbrugernes skyld skal dette ske bedst muligt og billigst muligt. Det er med dette hen i tankerne, FDB nu laver helt om på sit Dan-

markskort. Om trentre fjerdedele af alle de butiksvare, omsættes gennem brugsforeningernes godt 0 udsalg, stammer fra FDB. Derfor er dette led i fordelingen næsten lige så vigtigt som de elte brugsforeningers forsyning af medlem-

ne. Om afdelings- og brancheopdelingen hidtil været, måtte flertallet af landets brugsforenin- indsende ordrer til og modtage varer fra FDB- elinger i flere forskellige byer, simpelthen li man ikke i hver af de seksten byer, hvor B har sine engrosafdelinger beliggende, har net holde et komplet lager af alle de mange nde varer, som indgår i en moderne families rug. Ja, der er brugsforeninger, som har måt- „handle“ 8-10 forskellige steder, fordi den B kolonialafdeling, brugsen havde forbindelse l, lå i en by, hvor måske også isenkramafdelin- var beliggende, men det skulle nok vise sig, rugsen måtte sende manufakturordrerne til en en by, og cykler og møbler måtte måske bestil- helt andre byer. Dette virvar illustreres af den rste tegning til højre i Danmarkskortet.

Iu bliver der komplette engrosafdelinger i det e antal byer. Forældede, ja undertiden sa- gsmodne lagerbygninger afvikles. Der gen- føres ny- og ombygninger, som muliggør dels ver af de nye storafdelinger kan holde central- r med fuldt varesortiment, og dels at den mo- ne lagerteknik – med mekaniske hjælpemidler, ematisk vareanbringelse o. s. v. – kan få lov dfolde sig. Hver brugsforening behøver nu at handle i én FDB-afdeling, hvilket gøresagen re for alle parter – som tegningen illustrerer. herefter kan varerne lettere og hurtigere me frem til brugsforeningen – til glæde for lemmerne. Der opnås store besparelser – hvil- jo inden for brugsforeningsbevægelsen også mer medlemmerne til gode. Og ikke mindst: takten mellem brugsforeningen og FDB styr- herved. Esbjerg-systemets rationelle ordreafl- se og varelevering kan slå igennem (se herom ledende artikel side 4).

fen hvorfor skal de nye storafdelinger nu ligge p dér, hvor man har lagt dem? Ja, se en gang ortet, slå eventuelt et par cirkler: Geografisk rafikmæssigt er hver af disse byer centrum for etydelig del af Danmark. Der omsættes over s lagre mere end 150.000 tons varer om året, et betyder dog noget. Mere end halvdelen af ysforeningerne får højst 40 km til FDB-stor- lingen; nogle får vel længere til FDB end il – men for helhedens skyld betyder den på et viste løsning dog mindst mulig kørsel.

å kortet er storafdelingerne tegnet med en i streg, mens afdelinger, der nedlægges, er et hus i brun tone. Både de gamle FDB-afdelin- og de nye storafdelingers grænser mod hin- en er trukket op. For eksempel for Sjællands ommande er grænsen vel endnu ikke endeligt agt. Linierne giver dog indtryk af, at her har inddelt vort land så godt, som det ud fra kale og geografiske hensyn lader sig gøre. elene herved er store både for brugsforenin- e og for deres medlemmer.

Det „dyre“ danske sukker

Direktør N. Arnt-Jensen, AIS De danske Sukkerfabrikker, har sendt Samvirke følgende indlæg:

Samvirkes redaktion har elskværdigt indvilliget i, at jeg knytter et par bemærkninger til den omtale af den danske sukkerproduktion, bla- det bragte den 15. januar, og hvori det blev fremhævet, at sukkeret er blevet dyrt, at for- brugerne er blevet Sorteper gennem konces- sionsordningen, og at sukkerindustrien er den eneste faktor inden for denne produktion, som „har sit på det tørre“ under den gældende sukkerordning.

Med henblik på den første påstand er det rigtigt, at sukkerprisen er steget – men det er langt fra det samme, som at det danske sukker er dyrt. Artiklens forfatter nævner, at man ikke kan sammenligne den danske pris med sukkerprisen i andre lande, hvor sukkeret for- dyres ved skatter etc. Ja, men lad os foretage sammenligningen uden skatter og i en ensartet valuta, f. eks. schweizerfrancs. I så fald ser tallene således ud (pris pr. 100 kg ab sukker- fabrik, november 1958):

Vesttyskland.....	86 frcs.
Østrig	77 „
Belgien	79 „
Frankrig	69 „
Holland	63 „
Italien	85 „
Schweiz	80 „
Sverige	75 „
Danmark	59 „

Jeg tror, man på baggrund af denne sam- menligning vil komme til det resultat, at dansk sukker ikke er dyrt, men tværtimod billigt.

Når man dernæst vil påstå, at de danske forbrugere er blevet Sorteper, glemmer man formentlig den kendsgerning, at den indenland- ske sukkerpris under krigen og længe derefter – helt indtil 1953 – var langt lavere end frem- stillingsprisen, og at det alene var de eksport- indtægter, den danske sukkerindustri i disse år hjemførte, der muliggjorde dette store tilskud til hjemmemarkedets sukkerforsyning. De dan- ske forbrugere har altså ikke betalt nogen overpris, men har tværtimod modtaget million- beløb fra eksportindtægterne – og det er vel egentlig det modsatte af at blive Sorteper.

Når staten nu har måttet forhøje prisen, skyldes det udelukkende, at eksportpriserne for tiden er så lave, at de ikke kan yde tilskud til hjemmeforbruget. Det er rigtigt, at den inden- landske pris i øjeblikket er højere end den in- ternationale notering, men det omvendte har altså i løbet af de sidste 20 år i større omfang været tilfældet, og de danske forbrugere har ikke tabt noget ved at have en dansk sukker- produktion – tværtimod.

Løvrigt er fremstilling af sukker i Danmark intet monopol. Det er udtrykkeligt fastsat i den nuværende koncession, at der kan gives fabrikationstilladelse til enhver på samme be-

tingelser, som gælder for de nuværende pro- ducenter. Men der er endnu ingen, der har an- søgt om tilladelse på dette grundlag! Og år- sagen hertil er helt enkelt den, at det er umu- ligt for en ny fabrik at gennemføre produktion- en så billigt som den bestående industri.

Ingen sukkerproducent i Europa arbejder med så lave omkostninger som AIS De danske Sukkerfabrikker, og ingen anden sukkerindustri får så lille et vederlag for gennemførelsen af sin produktion. At selskabet har forøget sin indtjening ved forskellig anden virksomhed, bl. a. ved en betydelig eksport, har intet med sukkerproduktionen at gøre, og hverken aktie- kursen eller selskabets vederlag har nogen for- bindelse med sukkerprisen.

Lad os til slut se på, hvorledes produktionens forskellige led har fået dækning for prisstig- ningerne siden 1938:

Pristallet er steget.....	140 %
Arbejdslønnen er steget	240 %
Roeprisen er steget	233 %
De samlede fabrikationsomkostninger inclusive arbejdslo og fabrikernes vederlag er steget	123 %

Det er ikke svært at se, hvem der har fået mindst – og hvem der altså har bidraget mest, til at Danmark stadig har Europas billigste sukker.

Ja, dette er altså kendsgerningerne om det danske sukker, og på baggrund af dem synes der ikke at være grundlag for kritik af en in- dustri, hvis stadige billigsgørelse af et levned- smiddel i så overvejende grad er kommet be- folkningen til gode, som det er sket for det danske sukkers vedkommende.

Den nuværende koncessionsordning er ikke gennemført af hensyn til sukkerindustrien. De danske Sukkerfabrikker ser gerne statsordnin- gen for produktionen afviklet og har selv fore- slået ministeriet, at sukkerloven ophæves, når koncessionen udløber.

N. Arnt-Jensen

Til ovenstående skal vi blot bemærke: Hvad der frem for alt interesserer forbrugerne (hvis sag Samvirke taler), er den pris, hvor- til sukker købes og sælges i fri handel ude i verden. Og denne pris er så lav, at danske forbrugere må betale tilskud til eksporten. I Samvirkes artikel 15. januar nævntes, at for- skellen mellem hjemmemarkedspris og verdens- markedspris kostede forbrugerne ca. 100 mill. kr. årligt. Siden er de langvarige uroligheder i verdens største sukkerland, Cuba, ophørt, og verdensmarkedsprisen er derefter yderligere fal- det. Som følge heraf nedsattes sukkerprisen i f. eks. Sverige fra 4. februar. – Og den lave verdensmarkedspris gælder ikke kun „i øjeblik- ket“. Den nye internationale sukkaftale har for de kommende fem år fastlagt noteringen langt lavere end vor hjemmemarkedspris.

JUBILÆUMSLEGATET

Hvert år i januar uddeler FDBs jubilæums- legats bestyrelse legatportioner, som tilsam- men andrager 10.000 kr., nemlig renteaftak- stningen af det jubilæumsfond, som oprettedes ved 50-års jubilæet i 1946. Ved fordelingen i 1958/59 er følgende ansøgere kommet i be- tragtning: Lagerchef K. Wennike, manufak-

tur salg, København, forretningsfører Knud Nielsen, Stilman, Skive, forvalter H. A. Hage- lund, FDB, Odense, uddeler Niels Otto Dam, Bodilsker, uddeler Rudolf Kjær Lisby, Fjal- tring, uddeler Aage Madsen, Vindblæs, ud- deler Ludvig Petersen, Kongevejen, Viby J., uddeler Ernst Braae, Bedsted, Thy, eksp. E. Fischer Nielsen, Brahetrolleborg, afd.leder Ib Voss-Larsen, HB, bogh. Egon Bjerregård, Aarhus Brugsf., revisor Aksel Simonsen, No- rup, højskolelærer Rich. Andersen, Askov.

Hvorfor hedder det

At bynavnet *Brøndsted* har forbindelse med, at der i gamle dage var en brønd (eller kilde) på stedet, behøver man jo ikke at være sprogforsker for at gætte. Men de fleste stednavne er adskilligt mere gådefulde. Tag f. eks. *Madsted* og *Fyllested*. De er opstået, længe før der fandtes kroer i Danmark, og de er heller ikke at betragte som en hyldest til den lokale kogekunst iøvrigt. Næ, forstavelsen *Mad* svarer til det gammeldanske *math*, som betød eng eller fugtige arealer, og *Madsted* ligger netop ved et gammelt mosedrag. Forstavelsen *Fylle-* er en moderniseret form af *fylia*, som på gammeldansk betød hoppeplag eller ung hoppe. Man ser forholdsvis let ordets slægtskab med *føl* – når man bliver gjort opmærksom på det – og man må altså gå ud fra, at *Fyllested*boerne engang har gjort sig fordelagtigt bemærket indenfor hesteavlen.

Der er spekuleret og studeret umådelig meget over oprindelsen til og betydningen

af landets enkelte stednavne, men forbausende ofte er lokalhistorikeren endt med at fastslå, at byen -sted simpelthen har navn efter bebyggelsens grundlægger eller en anden stormand, altså *Ringsted* efter kong *Ring*, *Almsted* efter en eller anden storbonde ved navn *Almar o. s. v.* Efter det sidste videnskabelige arbejde, der foreligger om problemet, John Kousgård Sørensen doktordisputats, er mangfoldige af disse fortolkninger forkerte eller ialtfald ubeviste og usandsynlige. *Ringsted* har snarere sit navn efter den cirkelformede stensætning, som omgav det gamle landsting på stedet, og *Almsted* er afledt af trænavnet *alm*, en træsort, som på navngivningens tid var meget efterspurgt til fremstilling af buer. *Errested* er heller ikke opkaldt efter bonden Erik, men kan føres tilbage til det gammeldanske ord *æria* – pløjeland.

Kousgård Sørensen berøver også mange en illusion vedrørende *Sigersted* i Midtsjæl-

Madsted

Sulsted

Smørsted

Pjedsted

Sigersted

Isted

land, som jo allerede Saxo gjorde til skueplads for den sørgelige, men romantiske historie om Hagbard og Signe. Det var hende, som hellere ville indebrænde sig selv og alle sine terner end overleve den elskede Hagbard, hvorefter *han* gik glad i døden – overvældet af en sådan troskab. Det er *ikke* hendes navn, der går igen i *Sigersted*. Antagelig er det mandsnavnet *Sighar*, men hvem denne *Sighar* egentlig var, vides der intet om, og forsøg på at datere byens oprindelse ved at knytte dens navn sammen med sagnkongen *Sigar*, som skal have levet for ca. 1600 år siden, er allerede derfor uholdbare.

Et andet bynavn, som har sat tidligere forskeres fantasi livligt i sving er *Pjedsted*. Den tidligste stavemåde, man kender er *Petæsteth*, og herpå er opbygget den teori, at forleddet i bynavnet oprindelig var apostelnavnet *Peter*. Andre har søgt nøglen til navnet *Pjedsteds* oprindelse i det oldnordiske ord *peita*, der i skjaldepoesien anvendtes om et slags kastespyd, som stammede fra det franske landskab *Poitou*. Forleddet *Pjed-* skulle da ligefrem kunne betyde „mand fra *Poitou*“, men denne forestilling om *Pjedsted* som en slags fransk oldtidskoloni er næppe korrekt. Navnet kommer nok af det gammeldanske ord for spyd *peta*, men det er selve stedet, ikke byens grundlægger, der har fået sit navn knyttet sammen med dette våben. Hvorfor denne plet havde noget særligt med spyd at gøre, ved man ikke. Måske er løsningen den samme, som er foreslået for *Våbensted*: at det var en samlingsplads for de lokale hærstyrker.

Sulsted i Jylland og *Stegsted* på Fyn har i deres oprindelse intet med kulinariske nydelser at gøre. *Sule* betød oprindelig en tvedelt gren, og det kan måske tænkes, at det stærkt bakkede terræn ved *Sulsted* har givet anledning til navnet. *Steg* betyder no-

Fox slidmand

til travle
fødder

Kvalitetsskoen
med slidstyrke for
meget mere
end prisen . . .

Brun, randsyet, kraftigt box-overlæder og vandtætte K-såler med 90 dages garanti for slid.

58,50

- dét er en FOX-kvalitetssko

Fyllested

Ølsted

Stegsted

Understed

Tirsted

Galsted

get med gærdestave eller vejviserpæle, og da Stegsted ligger ved den gamle hovedvej over Fyn i øst-vestlig retning, er den sidste fortolkning den sandsynligste.

Med *Smersted* er det gået modsat. Dette navn er en forvanskning af *Smørsted* og antyder stedets frugtbarhed. Det samme kan antagelig siges om *Ølsted*. Dog er det sådan, at mens navnet i Jylland og på Sjælland antagelig er bygget over det, alle ville vente: *øl*, synes navnet *Ølsted* på Fyn at være afledt af ordet *øddel*, som betød kostald eller – endnu tidligere – gødningvand og ajle. En ikke uvæsentlig nuance...

Mere direkte forbindelse med mad og drikke har navnet *Understed*. Når solen stod over en bestemt høj i nærheden af denne by, var det nemlig tid at indtage sin *unden* (eller unnen) – d. v. s. et tidligt frokostmåltid.

Udforskningen af bynavnet *Anst* er et meget karakteristisk eksempel på det sproglige detektivarbejde, stednavneforskeren må præstere. At *Anst* egentlig skulle hede *Ansted* er ikke så svært. I de ældste optegnelser, man har, staves bynavnet nemlig *Anzstath* eller *Anzstatheret* eller *Andstat-herrit*. Her er dog altså et område, hvor tilværelsen er blevet mindre kompliceret med årene. Men hvad kommer forstavelen af? Tidligere undersøgelser er som oftest standset ved den omtalte patentløsning, at bynavnet er afledt af et mandsnavn, og man har til det brug foreslået en hel række olddanske personnavne: *An*, *Ani*, *Agnar* og *Anund* for at nævne nogle. Kousgård Sørensen mener imidlertid ved rent sproglige ræsonnementer at kunne udelukke disse fortolkninger. Han mener nærmest, forstavelen må sammenstilles med de gammeldanske ord *anni* og *anna*, som har betydning for hoved eller pande. En undersøgelse af andre stednavne – udstrakt helt til Færøerne og Shetlandsøerne – viser nemlig, at ord

for denne del af et hoved ofte er anvendt som betegnelse for en bakkekam eller klipperand – og *Anst* ligger på et bakkeparti, der skræner ned mod Lilleå.

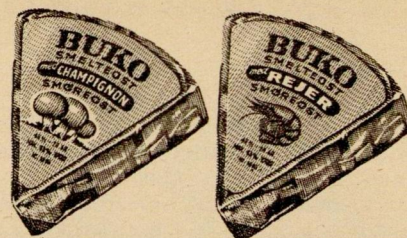
Hvis de nutidige fortolkninger er rigtige, har vore forfædre i det hele taget haft en sjældent frodig fantasi, når det gjaldt om at overføre begreber fra hjem og bedrift til terrænfornemmelser og dermed til de bebyggelser, som opstod på stedet. Man havde f. eks. et ord *gisa*, der betød „blinke eller plirre med øjnene“ eller måske snarere selve den smalle øjenåbning, som fremkom, når man signalerede til en af datidens væner møder på den måde. Det er måske ikke så overraskende, at der herudfra kunne dannes et ord *gissen* med betydning „utæt eller læk“. Det var dog stadigvæk en revne, det drejede sig om. Men man skal have en helt god kombinationsevne for at regne ud, hvorfor dette ord går igen i *Gisted* (nu forvansket til *Gest*). Det gør det nemlig, fordi *Gisted* lå i en sænkning med højder på begge sider – og selv om det med lidt god vilje kan siges at være en „revne“ i terrænet, er overgangen fra det sammenknebne øje dog noget af en rebus.

Et andet udslag af denne billedtale har man i navne som *Fagsted*, *Favsing* og *Fakse*, der alle menes at være udsprunget af det oldnordiske ord *fax*: mankehår. Som stednavn sigter dette ord til skovbevoksning. Skovbrynet har åbenbart – set på afstand – mindet nybyggerne på stedet om den flyvende manke på en af deres heste.

Ad andre indviklede veje kommer man til, at *Isted* (iøvrigt ligesom *Ystad* i Sverige) er bygget over et gammelt ord *I* for træsorten tax, mens *Ilsted* har fået sit navn efter *ighil*, som betyder igle eller *ighul*, som betyder pindsvin. *Fjelsted* er af samme rod som ordet fjæl, der stadig anvendes for planker eller brædder og siger blot, at *Fjelsted* oprindeligt lå i en skovrydning, *Felsted* derimod er dannet over det oldnordiske ord *feta*, d. v. s. „finde frem“, der senere blev til *fætil* d. v. s. vadested. Vejen fra *Felsted* sydpå løber netop gennem et moseparti, hvor det kan have været svært at finde de passable steder, hvis *Felsted*boerne ikke optrådte som vejvisere.

Tisted og *Torsted* er sikkert navngivet efter guder, men *Tirsted*, som man ville være tilbøjelig til at putte ind i samme gruppe, kommer formodentlig af ordet *ti* (d. v. s. at lyse) som her er blevet anvendt om et vandløb i betydningen „den blinkende, glinsende“. Navnet *Tirsted* betyder altså ganske poetisk *byen ved den blinkende bæk*...

Forskning på dette felt kræver, som man vil forstå, både skarpsindighed, viden og flid. Men man kan dog også være for skarp-sindig. Man har spekuleret en del på, om *Galsted* nu kom af mandsnavnet *Galm* eller tilnavnet *Galín*, ja, man har endog konstrueret et ellers ikke kendt mandsnavn *Galli* som oprindelse til bynavnet. Når alt kommer til alt, mener Kousgård Sørensen, er disse anstrengelser så temmelig spildte. Efter hans mening skal forleddet i *Galsted* forstås som en forkortelse af *galge*. Det lokale tingsted – og dermed retterstedet – lå i gamle dage ikke så langt derfra.

Ta' BUKO til bords...

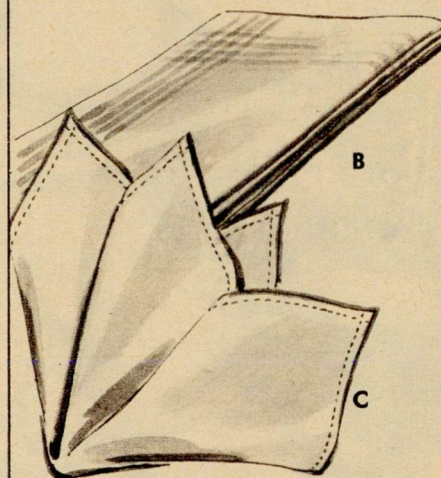

Har De brug for fiske lommestørklæder

A Kulørt damelommestørklæde dess. 16/472, 27×27 cm 0.95

B Hvidt herrelommestørklæde med satinstriber. 40×40 cm. Dessin 15/251. Pr. stk. 1.25

C Hvidt damelommestørklæde med hulsøm. 28×28 cm. Dessin 15/288. Pr. stk. 0.55

-gå i Brugsen

så får De dividende - ovenikøbet

DET SAMME VILLE MAN GØRE PÅ EN ØDE Ø

ISRAEL er et besynderligt paradoks. Det kan ikke benægtes, at mange træk i det israelske samfundsbillede leder tanken hen på Karl Marx' fremtidsfantasier, men lige så sikkert er det, at denne lighed ikke har fjerneste forbindelse med de kommunistiske profetier. Tværtimod fornægter Israel kommunismen som politisk ledestjerne, og landet er absolut ikke i kridthuset hos de såkaldte kommunistiske stater, selv om disse i virkeliggørelsen af de kommunistiske trossætninger nærmest er for sunket at regne i sammenligning med, hvad der er nået i Israel. I dette land kunne de passende stå i lære, hvis de ønskede at gøre alvor af kommunismens profetier om det klasse- og statsløse samfund, og hvis de vil vide, hvordan man i praksis gennemfører den kommunistiske læresætning om at yde efter evne og nyde efter behov.

Selv om man i kommunistiske stater roser sig af at have ophævet klasseforskellene, ved enhver, at det ikke er rigtigt. Derimod er Israel som eksempel på et klasseløst samfund enestående i verden, stærkere præget af samarbejdsstrang og offervilje end i noget andet tilfælde. Det fremgår overbevisende af dagliglivet, således som det blev skildret i en forudgående artikel i Samvirke. Sammenhængende hermed blev det stærkt understreget, at spekulationskapital eller bare profitkapital kun findes i meget ringe omfang, den giver i hvert fald ingen adkomst til magt. På disse punkter tilfredsstiller Israel altså en kommunistisk tankegang til punkt og prikke.

I sin første artikel om Israel gav redaktør Eggert Nielsen et rids af, hvor mærkeligt det lille samfund er bygget op. Her drøftes, hvad det ligner, hvordan det blev til, og hvad vi kan lære af dets problemer.

Det hører endvidere med til den kommunistiske tro, at staten efterhånden vil gøre sig selv overflødig – ende på museum, som Marx selv udtrykker sig. I Israel er man nærmere ved at være statsløs end i noget andet land. Hvis Israel ikke var truet af fjendtlige naboer eller andre farer udefra (navnlig økonomiske) ville det ikke være nogen katastrofe, hvis man opererede staten væk. Systemet ville fortsætte af sig selv.

Staten står nærmest i skygge af de store folkelige institutioner. På alle felter, der vender indad mod samfundshusholdningen, har staten svært ved at gøre sig gældende i konkurrencen med de store alt-mulig-organisationer som f. eks. Histadrut eller de zionistiske: Jewish agency og det jødiske Nationalfond. Økonomi, socialforsorg, opdragelse og undervisning, kulturopgaver, teknisk planlægning og investering m. m. har staten meget ringe indflydelse på. Måske er denne tilstand midlertidig og vil forandre sig til fordel for et stærkere stats-initiativ, når emigrantpresset hører op, og forholdene normaliseres. Men det rent faktiske dementeres ikke heraf.

Går man videre i sammenligningen med det

Foroven: En af de talrige kolonister, som udgør det nye Israels avantgarde.

Til venstre: Et stort fjerkræhold hører til kvindernes særlige arbejdsdomæne i kibbutzterne.

Til højre: Kibbutzen dyrkes i arbejdsfællesskab som et stort gods med omfattende mark- og gartneriafgrøder samt husdyr af alle slags. Yderst til højre høstes gartneriprodukter. Nærmest: Et eksempel på de ofte meget smagfulde beplantninger omkring beboelseshusene.

kvente. Der findes adskillige rangklasser indenfor kolkhozen med højtlønnede direktører i toppen, mens alle i kibbutzen nyder samme anseelse og rettigheder, uanset det arbejde, de udfører. I kolkhozen betales arbejdet efter varierende takster, og hvert medlem ejer selv hus og de nødvendige husdyr, samt et begrænset jordareal. I kibbutzen eksisterer løn og privatejendom ikke, men den afgørende forskel er, at den israelske Kibbutz *ikke* er under statens kontrol, og medlemmerne er *ikke* tvangsindlemmede.

Sammenlignet med Israel er Sovjet en konventionel og banal samfundstype med store klasseforskelle og som statsdannelse nærmest en karikatur af egne idealer.

Intet land er nået så vidt i kollektivisering som Israel. Hvis alt dette blev opforstørret i Sovjets format, ville det give verden noget at tænke på. Men det har ikke det fjerneste at gøre med den traditionelle formynderkommunisme, eftersom Israels borgere står fuldstændig frit i samarbejdsform, og intet er fremstået som produkt af kommunistisk tænkning. I så fald ville det store flertal i Israel være kommunister, men politisk har kommunismen ikke større tilslutning end i Danmark. Langt de fleste af det nye Israels borgere vil protestere mod at få nogen slags kommunistisk etikette hæftet på sig. Proletariatets diktatur ville være en vederstyggelighed, eftersom alt udvikler sig i fuld frivillighed.

Måske skal man snarere et par tusinde år tilbage i tiden til den jødiske sekt essæerne, som levede ved det døde hav, afsondret fra den officielle jødedom, for at finde en tilværelsesform, som minder stærkt om kibbutzens. Men der er den afgørende forskel, at essæerne trak sig tilbage fra verden, mens kibbutzterne er en avantgarde for samfundet. Der er også nogen lighed med Robert Owens utopiske samfund New Harmony ved Pittsburg (en forløber for andelsbevægelsen), som fornylig blev beskrevet i en artikel i Samvirke. Men det viste sig, at Owens koloni ikke kunne holde sammen på grund af kolonisternes modstridende vaner og indstilling. Tilsvarende splittelses-tendenser har også gjort sig gældende i kibbutzterne, men dels den zionistiske tanke, dels den bitre nødvendighed har båret kolonierne frelst over alle skær.

Man kan også drage sammenligninger med arbejdslejre, klosterliv, militære enheder – ja sågar med almindeligt lejrsliv. Og dog er det hele opstået uden forbillede: ganske af sig selv.

Sådan ville man også bære sig ad, hvis man strandede på en øde ø, og det var jo netop det, de første zionistiske emigranter og pionerer gjorde, da de kom til Palæstina omkring århundredskiftet. I begyndelsen tænkte de ikke på at etablere sig i kolonier, men deres drøm var at gøre sig jorden underdanig som de gammeltestamentlige jøder. Det zionistiske ideal var at bringe det jødiske folk tilbage til den nære kontakt med naturen, befriet for den moderne bykulturs slagter. Dette ville de første emigranter gennemføre ved at tilpasse sig det normale erhvervsliv,

enten som private jordbrugere eller lønede landbrugsarbejdere. Som sådan blev de i begyndelsen modtaget venskabeligt som hjemvendte racefæller af araberne.

Virkeligheden passede imidlertid ikke til forventningerne. De besiddelsesløse kunne ikke indordne sig at leve som arbejdsdyr i lighed med de arabiske daglejere, og de selvejende pionerer blev gang på gang overfaldet af røveriske beduiner uden at have større chancer for at forsvare sig. Man måtte på en eller anden måde indrette sig på at arbejde i fællesskab.

Og som et redskab for dette rent praktiske formål opstod kibbutzterne. Enkelte teoretikere fremsatte allerede dengang visse tanker om, at kolonierne deres egenskab af selvforsynende og selvstyrende enheder skulle kunne hindre statsmagten i at udøve tvang overfor dens medborgere. Men det var ikke den slags betragtninger, som satte kolonierne i gang. Det afgørende var faktisk kolonisystemets evne til samtidig at fungere både som en fæstning og et fristed for de jødiske emigranter.

Mange af dem var uvant med legemligt arbejde, de rantes hårdt af malaria og andre sygdomme og værst af alt: Det var svært at finde ordentlig lønnet arbejde. Derfor samlede de sig i grupper og delte deres sparsomme fortjenester imellem sig, når og hvor de fik arbejde, samtidig med at de opnåede den største økonomi. Disse grupper opstod og forsvandt i takt med det forhåndenværende arbejdes omfang. Alligevel blev de begyndelsen til mere permanente bosættelser, oprettet med henblik på opdyrkning af egen jord ved siden af daglejerarbejdet for andre. En af de første bosættelser af denne slags var kibbutz'en „Degania“ ved Jordanflodens bred umiddelbart syd for Genesareth sø – i vore dage en højt beundret mønsterkoloni. Andre fulgte efter, og imellem dem opstod et andelssamarbejde, både på produktionens og forbrugets område, svarende ganske godt til vort eget.

I mange år var grænserne mellem kolonimedlemmer og løse arbejdere udflydende. Når en gruppe af sidstnævnte bosatte sig fast, fortsatte en del af dens medlemmer med at arbejde ude for at holde kolonibedriften gående, indtil den var i stand til at klare sig som økonomisk enhed. Modsat de første selvejende indvandrere koncentrerede man sig ikke om enkelte spekulations-afgrøder, men spredte sig over al slags produktion, for på alle punkter at kunne tilfredsstille koloniens eget behov, hvilket skal forstås på den måde, at man også syede eget tøj, fremstillede eget indbo o. s. v. Uden denne blandede produktion havde hjælp til de nye tusinder af emigranter, som i mellemkrigstiden strømmede ind i Palæstina, ikke været mulig.

Imidlertid kostede det tid, kræfter og penge at bringe den udpinte jord i kultur, hvilket medførte, at kolonimedlemmerne måtte leve på et eksistensminimum, for at mest muligt kunne ofres på bedriftens fremgang. Deraf opstod ikke alene et arbejds-

ommunistiske ideal, finder man noget nær det fuldkomne i sin art i de israelske kibbutz'er. Her har penge og privat ejendomsret aldrig eksisteret, og arbejdsfællesskab og levestandard er baseret på den kommunistiske ønskedrøm om at yde efter evne og nyde efter behov. Vel at mærke ikke som et eksklusivt eksperiment, men som en fastslået leveregel. De russiske kolkhozer er ikke tilnærmelsesvis så konse-

og produktionsfællesskab, men også et fællesskab om det daglige forbrug og værn mod sygdom, ulykker o. lign. – som i en arbejdslejr. De ledende opgaver måtte gå på skift, og ellers bestod tilværelsen bare af slid og slæb. Det var altsammen så selvfølgelig, så længe leveformen var ganske primitiv. Noget mere kompliceret blev det, efterhånden som der stiftedes familier, og børnene voksede til. Kvinderne kunne ikke undværes i produktionen, familielivet måtte begrænses og børneopdragelsen kollektiviseres. Lidt efter lidt fæstnede sig alle de ejendommeligheder, som karakteriserer kibbutzen (beskrevet i sidste nummer). Alt var indrettet på at give et maksimum af effektivitet.

Problemet var det ene: At holde sig i live. Fra stadium til stadium kan kibbutz-systemets uomgængelige nødvendighed påvises. Hvad der ser ud som et ideologisk korstog, har udviklet sig af forhåndenværende tvangssituationer. Hele Israel er faktisk fremstøt ved en kæmpemæssig improvisation.

Ganske vist var der ingen konflikter med araberne i de første årtier, men kolonierne lå som små øer omgivet af primitivt dyrkede jorder, helt overladt til deres egen skæbne. Senere under beduin-overfald og tiltagende national-arabiske fjendtligheder, blev kibbutz'erne også en slags fæstninger, med stærk støtte i koloniernes stramme organisation og næsten militære disciplin, ustandselig på krigsfod.

I mellemkrigsårene kom de store bølger af indvandrere fra Europas forfulgte jødebefolkninger. Kibbutz'erne og andre i mellemtiden opståede koloniformer måtte tilpasse sig krise efter krise. Når det ene stadium var overstået meldte sig et nyt, som ikke tillod nogen som helst afslappelse. Terrorperioden under det britiske mandatstyres sidste krampetrækninger og de arabiske nabostaters invasioner efter staten Israels oprettelse stillede nye store krav til koloniernes militære beredskab og forsyningsmæssige kapacitet, samt deres evne til individuel handling – hver især en kampberedt hjemmeværnsrede. Og endelig skulle der gives plads til næsten en million jøder, denne gang fra underudviklede lande i Asien og Afrika, som er væltet ind i Israel i løbet af de sidste 10 år. Kolonierne, som var begyndt individuelt, blev efterhånden uundværlige bastioner for den unge stat.

At tale om det, der er foregået i Israel, som en revolution er altså helt ved siden af, eftersom revolution er omvæltning af det bestående, men her har ikke været tale om at forandre et bestående økonomisk system, men at bygge videre på det der var, længe før Israel opstod som stat. I virkeligheden en slags kolonialisme til erstatning for den private kapitalisme. Ikke sådan at forstå, at Israel er fjendtlig mod privat-kapitalen. Tværtimod er betydelige privilegier i form af skattelettelser og frie kapitalbevægelser tilbudt både fremmed- og hjemmekapitalen. Den har blot ikke (bortset fra den rent filantropiske zionistiske kapital) følt sig fristet til særlig omfangsrige pengeanbringelser, da risikoen var stor og udsigten til udbytte lille.

I mangel af normal kapital blev de mange små „hårde kerner“ til – forenede i andelsbevægelsens samarbejdssystem. At man hermed „opfandt“ en ny tilværelsesform med en hel hale af politiske, filosofiske og humani-

tære problemer bag sig var en helt anden historie.

Hvad der er begyndt i det små, gentager sig i det store. Når Histadrut, den store arbejdsorganisation, som blev beskrevet i den foregående artikel, fik sin meget ejendommelige opbygning, hænger det nøje sammen med kolonisystemets udvikling. Man finder i Histadrut en tilsvarende sammenhobning af opgaver som i kibbutz'erne: Fagforbund og arbejdsgiver, kooperativ samarbejdsorganisator og socialforsorgsinstitution på samme tid, igangsætter af fabrikker, offentlige arbejder og trafikopgaver jævnsides med at være undervisnings-, oplysnings- og kulturfaktor i stor stil, åben for enhver, uanset håndtering eller erhverv, blot man ikke tjener på andres arbejde... Formatet er større, men strukturprincippet det samme. Ikke så mærkeligt, eftersom det første tilløb til Histadrut blev gjort 1911 i Galilæa og Judæa, hvor de derværende emigrantgrupper dannede regionale sammenlutninger, hvis formål i første række var at finde og fordele arbejdsopgaver, men dernæst at sikre syge og uarbejdsdygtige, samt organisere et kooperativt samarbejde til fremskaffelse af absolut nødvendige forbrugsvarer og driftsmidler. Som omtalt var det på denne tid umuligt at skelne mellem lønnede arbejdere og koloni-medlemmer. De gjorde det samme slags arbejde i de privat-ejede appelsinplantager og i vingårdene.

Denne kontakt mellem lønnede arbejdere og kolonister blev aldrig afbrudt, men fortsatte i 1920 i det nydannede Histadrut, og derfor eksisterer der ikke noget modsætningsforhold mellem land og by. Uoverensstemmelser mellem dem afgøres som indenfor en stor familie. Fra første begyndelse indrømmedes det stiltiende, at kolonisterne havde en vis adkomst til at spille første violin, da landets fremtid fremfor alt afhang af landbrugets ekspansionsmuligheder. Flere af Histadruts nuværende kerneorganer blev direkte overtaget fra de oprindelige kolonisammenslutninger, det gælder f. eks. velfærdsorganisationen *Kupat Holim*, som er vokset ud af de oprindelige beskedne sygekasser til at blive den dominerende faktor i landets sundhedsvæsen. Ligeledes er kolonisternes primitive kooperative lagre oprindelsen til fællesforeningen *Hamashbir Hamerkazi*, Israels største handelsforetagende, det forsyningsmæssige bindeled mellem alle kolonier og brugsforeninger. Og den landsomfattende *arbejdsanvisnings-central* er opstået af de lokale grupperes kammeratlige fordeling af arbejdet mellem sig i den første tid.

Histadrut og de supplerende zionistiske institutioner, har gjort det umulige muligt, nemlig at få de mange enheder af vidt forskellig størrelse og væsen til at arbejde sammen, således at deres aktivitet griber ind i hinanden, uden at der tilsyneladende er nogen skematisk sammenhæng – og alligevel med en sjælden smidig tilpasningssevne. Her er forklaringen på, at man straks har kunnet sige til alle nyankomne: Vær's'go', her er jord. Vær's'go' her er vand, vær's'go' her er maskiner og driftsmidler... Se så bare at få taget fat, hvis I vil ha' noget at leve af.

Histadrut er nærmere et kredsløb, en slags færdselsregulering end typen på en organisation i traditionel forstand. Da den blev startet, var der kun 5000 medlemmer ud af en

Så forskellige kan mennesketyperne være i de israelske landbrugskolonier. Til venstre en af veteranerne fra de europæiske emigrant-bølger, til højre (med langt hår som en kvinde) en af de sidst ankomne orientalske jøder.

jødisk befolkning på knap 100.000, og dens funktioner var mindre at beskytte en eksisterende arbejderklasse end at skabe og udanne en helt ny – det vil først og fremmest sige: at udbygge landbrug, industri og transport til at kunne tage imod de voksende skarer. Senere kom så fagspecialisering.

Ganske besynderligt er det at bemærke sig, at Histadrut i visse tilfælde konkurrerer skarpt med private foretagender, men lige så ofte samarbejder med privatkapitalen om foretagender, som parterne ejer i fællesskab.

På intet punkt er der tale om ensretning eller stiv, skematisk forstokkethed. Histadrut eller andre centralorganer ønsker ikke at erhverve sig et monopol som eneste forkæmpere for folkets interesser.

– Hvis andre kan gøre det bedre, så lad dem prøve, når blot det gavner helheden, lyder parolen i Histadrut, således som jeg får den forklaret i en samtale med en af Histadruts ledere. Vi er ikke blot arbejdere, men også jøder. Ethvert initiativ betyder arbejde, og det betyder udvikling af landet. Histadrut må være den første alle steder, hvor ingen andre synes villige til at gå i gang. Men ellers er det afgørende: Hvem gør det bedst? Og som arbejderorganisation gælder det ikke blot om at sikre vore medlemmer de størst mulige fordele. Hver gang, der er tale om lønforhøjelse, må vi altid tænke på landets økonomiske bæreevne. Vi kan ikke tillade os nogen form for luksus.

Alt dette er bygget op uden tvang, fordi det er taget lige ud af livet – ikke med forbillede i nogen slags kommunisme eller anden ideologi. Vi ønsker ikke nogen form for proletariets diktatur. Vi ønsker ikke at blive slået i hartkorn med den slags idealisme, som finder det forsvarligt at slå folk ihjel for at gennemtvunge dannelsen af kolkhozer. Enhver i vore kibbutzer er fri til at bryde med kollektivet, når de ønsker det. Hvis der kun fandtes kibbutzer i Israel, ville man tro, det var påtvunget folket. Andre koloniformer har lige så stor og stadig stigende tilslutning.

Men så skal det også siges, at der blandt kibbutz-kolonisterne findes en idealisme og offervilje, som udspringer af de ædleste motiver. Mange af dem har studeret og nøje gennemtænkt konsekvenserne af at slutte sig til en

En festlig sammenkomst i kibbutzens fælles hyggelokal. Her møder man hinanden, sjældent i hjemmene.

Alle børnene i kibbutzerne er under koloniens varetægt fra de tidligste år til de forlader skolen, sover på fælles sovesale og er kun sammen med forældrene i fritiden. Her er et glimt fra skolen.

kibbutz, længe før de kom til Israel, og de er urokkelige i deres overbevisning om, at den højeste form for kooperation praktiseres i kibbutzens leveregel om arbejdsydelse efter evne og forbrug efter behov.

Såvidt vor hjemmelsmand. Spørgsmålet er nu, om kibbutzerne kan holde sig på dette høje moralske niveau, eller de indre modsætninger skaber spændinger, som i det lange løb vil sprænge samarbejdet i denne form.

Uafhængigheden lægges der megen vægt på. Og dog er der en vis tendens til at låse de enkelte kolonier fast i et bestemt mønster. Alt eftersom koloniene er politisk neutrale, venstreorienterede eller religiøst påvirkede, er de tilsluttede forskellige rådgivende forbund, som holder et vågent øje med, at deres særpræg bibeholdes. Ofte står disse unioner som formelle ejere af de tilsluttede koloniers bygninger og andet fast tilbehør, skønt det vitterligt er oparbejdet ved koloniernes eget initiativ. Man vil herved hindre kommende generationer i at ændre koloniens struktur – i forvejen er jorden som bekendt blot stillet til rådighed af det jødiske Nationalfond, den *ejes* ikke.

Der findes enkelte neutrale kibbutzer, som slet ikke tilslutter sig nogen gruppe, men op mod to trediedele tilhører gennem deres

unionsforbindelse Israels arbejderparti Mapai, resten det venstreorienterede parti Mapam eller den ortodoks-religiøse retning. Ofte tilhører nabo-kibbutzer helt forskellige retninger. Navnlig de venstreorienterede kan være yderliggående, f. eks. i deres syn på familielivet. Man kan komme ud for, at børnene i en koloni simpelthen påstås at tilhøre kolonien, ikke forældrene, og noget i retning af kammeratægteskab forefindes også.

Omvendt sætter de religiøse kibbutzer familielivet højt i ære, og i langt det store flertal betragtes familielivet stadig som det grundlæggende, blot i en „rationaliseret“ form. At en kibbutz som helhed bekender sig til den ene eller anden retning betyder heller ikke, at kibbutzernes medlemmer skal følge trop i tykt og tyndt. De ekskluderes ikke, selv om deres mening går på tværs af den gængse – ja selv om en mand i en Mapam-koloni propagerer for Mapai. Mange er partiløse.

Der ligger en betydelig politisk indflydelse i kibbutzerne, hvilket fremgår af, at 15 pct. af rigsdagens medlemmer er aktive kibbutz-medlemmer, skønt vælgere i kibbutzerne kun omfatter 5 pct. af vælgerbefolkningen. Disse kibbutz-politikere – eller andre i offentlig tjeneste – har kun orlov fra kolonien og må aflevere deres honorar eller løn i kollektivets kasse og modtager til eget underhold blot deres tilmålte lommepenge.

Der skal en betydelig resignation til for at indordne sig kibbutzånden, men på den anden side eksisterer der et broderskab, som selv den nyankomne vil blive påvirket af fra første øjeblik. Man vil drage omsorg for at finde et arbejde, som passer til ham, senere oplære ham i et krævende speciale og yde ham en broderlig assistance i hans første vanskeligheder. Og alle de frigiorte kvinder kan nå en færdighed indenfor et eller andet arbejdsområde, som næppe er muligt i det normale samfundsliv, samtidig med at det sociale livs plageånd, den honette ambition, er sat i skammekrogen.

Det fremgår tydeligt af kendsgerningerne, at kibbutzen som driftsform er den anden fremherskende koloniform, den *kooperative* farm: moshav'en overlegen. Skønt moshav'erne i antal har passeret kibbutzerne – og rummer adskilligt flere beboere – er de hverken i arealstørrelse eller brugskultur eller produktion, nået tilnærmelsesvis så langt som kibbutzerne,

det kan dog til en vis grad skyldes, at de – som gennemsnit – kom senere i gang og måske også fik ringere jord.

Alligevel svinger pendulet stærkere og stærkere i retning mod moshav-typen. Heller ikke den er et og det samme overalt. Ordet „kooperativ farm“ dækker forskellige variationer af begrebet, men fælles for dem alle er, at de tilstræber at opnå størst mulige individuelle fordele ved at udnytte sammenholdet om maskiner og alt det øvrige landbrugsudstyr, som der enkelte familier ikke selvstændigt kan magte kombineret med køb og salg i fællesskab. Stimulansen ved at arbejde på egen jord til egen fordel, samt den individuelle uafhængighed i forbrugsvalget er dominerende faktorer.

Se, det er den danske andelsbonde fortrolig med, det kan han forstå! – selvom der dog stadig er et langt spring fra moshav'en til den danske husmandskoloni.

Helt op til 1948, da den israelske stat blev etableret, stod moshav'erne i skygge af kibbutzerne, men derefter gik det rask den anden vej. De nye emigranter var af en helt anden oprindelse, de fleste var fra underudviklede orientalske lande og kunne slet ikke indstille sig på kollektiviseringen, og de sidst ankomne fra vestlige lande foretrak en mere individualistisk levemåde end i kibbutzerne. Samtidig begyndte den israelske ungdom at indse moshav-typens muligheder for større personlig udfoldelse, og endelig tiltrak denne koloniform midaldrende kolonister og folk fra byerne, som gerne ville være med i opbygningen, men var modvillige mod at akceptere alt for revolutionære forandringer i deres personlige liv. Siden 1948 er der oprettet over 150 moshav'er, men kun enkelte kibbutzer.

Dette er meget vigtigt, fordi det viser en tendens. Ikke således at forstå, at kibbutzerne falder fra hinanden eller er mindre effektive. De har deres faste stok, men synes ikke at appellere til kredse udenfor en vis sammenbidt gründer-kategori. Og hvis dette er tilfældet: Hvad er så udsigterne for kommunismens ønskedrømme?

Enten kibbutzerne ønsker at blive identificeret som kommunistiske eller ej, kan man dog ikke komme uden om, at det må være noget i den retning, Karl Marx har drømt om. Her er altså en avantgarde, æret af hele Israel som folkets banebrydere, rige på erfaringer, erhvervsøkonomisk og teknisk fremskredne, overbeviste idealister – hvis de med sådanne fortrin ikke skulle kunne få tilslutning til fortsat beståen, hvordan skulle det da kunne lade sig gøre at nå frem til noget tilsvarende med primitive mennesker i det format, den internationale kommunisme foregøgler sig.

Og med dette skønne fata morganas forlis bliver mellemstadierne i landene bag jerntæppet, som vi oplever dem hver dag med deres urimelige tyranni og tvang, meningsløse – i hvert fald vil de kun have mening for en tid og slet ikke for de i forvejen fremskredne vestlande, som de ønskes påtvunget. Hvad nytte er de til, når de ender blindt?

Hvad vi kan lære af kibbutzerne er derfor af ikke så ringe en værdi til bedømmelse af, hvor langt de kommunistiske idealer rækker. I en afsluttende artikel i næste nummer vil de enkelte sider af livet i kibbutzerne blive belyst og sammenlignet med de tilsvarende former i moshav'erne.

38 CHEFER I FORHØR AF 7-800 SKOLEBØRN

Som vil
vide alt om

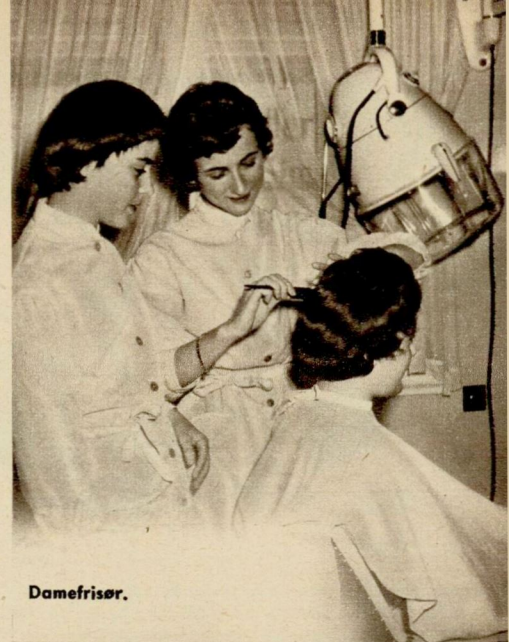

uddannelse,
løn og
fremtid
i en
række fag

På det øverste, store billede kigger vi ud over den store Sønderjyllandshal, hvor de 38 sagkyndige sidder ved småborde og giver oplysning.

Til venstre er kaptajn Larsen, Haderslev, ved at fortælle om mulighederne indenfor militæret, og derover fortæller om laboratorieuddannelse.

Damefrisør.

OG HER ER DE

- Bunke-erhvervsvejledning er ikke den eneste streng, arbejdsanvisningskontoret i Åbenrå spiller på. Den er et led i en stor helhed, der blandt andet også omfatter erhvervsorientering i skolen og henvendelse til industri og håndværk for at kortlægge lære-mulighederne. Det har stået på i flere år med det resultat, at man på disse kanter snarere har mangel på lærlinge end på lære-

IH, HVOR blev der spurgt! Den store, smukke Sønderjyllandshal i Åbenrå formeligt dirrede af videbegærlighed, da op mod 800 unge fra byen og omegnen efter indbydelse af arbejdsanvisningskontoret var mødt op for at få erhvervsvejledning. Ved borde rundt om i salen sad 38 sagkyndige og gav oplysninger om et lille hundrede forskellige erhverv, der alfabetisk set spændte fra apotekerassistent til økonoma.

Kommunaldirektør J. Christensen fortæller om den kommunale administration, og hvad en uddannelse her indebærer økonomisk og fagligt.

Barneplejerske.

Elektromekaniker.

Kvindelig kok.

pladser, når da ellers de unge vil vise lidt smidighed.

Sidste etape i erhvervsvejledningen består i, at afgangseleverne i løbet af februar

14 DAGE I LÆRE

i 14 dage forlader skolen og får lov at leve med i livet på en arbejdsplads for på den måde at se, om forventningerne til faget nu også svarer til virkeligheden. Og sådanne 14 dage – hvorfra vi her bringer glimt – har gang på gang vist sig at medvirke til at skaffe de unge en plads, der svarer til deres anlæg, og det giver igen interesse og arbejdsglæde til gavn for alle parter.

Rørægger.

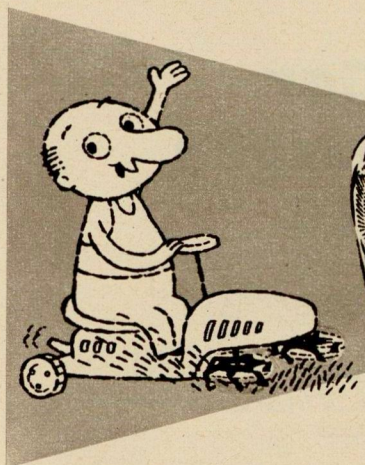
Orgelbygger.

Her sad byens kommunaldirektør, stationsforstander, stads- og havneingeniør samt andre statslige og kommunale embedsmænd sammen med hotelejer, bogtrykker, tandlæge, fotograf og mange andre repræsentanter for det private erhvervsliv, og alle besvarede de et hav af spørgsmål.

Hvad kan jeg blive? Allerede i 14-16 års alderen må størsteparten af alle unge tage stilling til dette så betydningsfulde spørgsmål. I flere sønderjyske byer har man i årets første måneder med stort held arrangeret en bunke-vejledning som den i Åbenrå for unge, der i sommerens løb forlader skolen. Alene eller sammen med forældrene er her givet dem oplysning om, hvilke muligheder de forskellige fag og brancher indebærer – hvad lønnen er i læretiden; hvor længe uddannelsen varer; hvordan den øjeblikkelige beskæftigelse er; hvordan det i det hele taget ligger med chancerne for at komme ind i de enkelte fag o.s.v.

Fra bord til bord kunne de unge gå og hente oplysning, og trængslene ved de enkelte borde viste tydeligt, at for drengenes vedkommende er det de tekniske fag, der trækker. De vil være noget med mekanik og maskiner, men også militæret lokker. Pigerne vil være lærerinder, barneplejersker eller noget tilsvarende i hvid kittel, det er tydeligt nok.

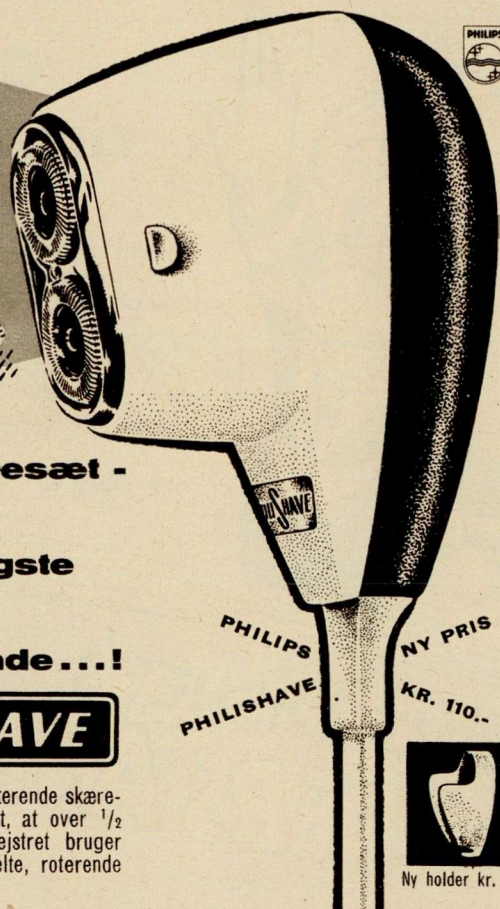
Mange håb blev vakt, og nogle forlorne drømme blev slukket, og dermed var det tilsigtede nået; de unge var et stort skridt videre mod den vigtige beslutning.

**Det ny skæresæt -
hurtigste
og behageligste
barbering
i mands minde...!**

PHILISHAVE

Kun den har det dobbelte, roterende skæresæt - det, der har betinget, at over 1/2 million danske mænd begejstret bruger PhiliShave - med det dobbelte, roterende skæresæt.

PHILIPS
PHILISHAVE

NY PRIS
KR. 110.-

Ny holder kr. 7.50

Vor yndlingsdrik er blevet billigere

Hvor tit hører vi ikke det slemme ord *inflation*; priserne stiger og stiger. Men spørger man husmoderen, om der da ikke er noget, som er blevet billigere, vil hun sikkert alligevel lyse op i et smil: *Jo, kaffen!* – For den er rigtignok faldet i pris: Siden begyndelsen af juli måned i fjor er brugsforeningernes kaffe nedsat i fire omgange, og f. eks. FDBs „hvid cirkel“ er hermed blevet ialt 1,88 kr. billigere pr. kilogram.

Det er noget, der kan mærkes både i husholdningspungen og i det danske samfunds valutaregnskab. Vi er nemlig en samling rigtige kaffesøstre herhjemme; en under-

søgelse har vist, at blandt verdens nationer drikker kun svenskerne mere kaffe end vi gør. Selv sætter vi omkring 5 milliarder kopper – 5.000.000.000 – af den dampende drik til livs om året. Jovist spiller det en rolle, hvad bøtterne koster!

Men medens vi – og alle andre kaffeelskere i verden – kan glæde os over prisfaldet, så ser man naturligvis helt anderledes på det dér, hvor kaffen kommer fra. De syd- og mellemamerikanske kaffefarmere såvel som deres regeringer er ulykkelige og desperate. Kaffen alene tegner sig for 67 pct. – to trediedele – af Brasiliens

samlede eksport, for 77 pct. af Columbias og endda for 83 pct. af San Salvadors eksport; disse lande er derfor endnu langt mere afhængige af kaffeprisen, end vi i Danmark er af prisen for samtlige vore landbrugsprodukter tilsammen. Så selvfølgelig slår prisfaldet hårdt.

Der er alt for meget kaffe i verden

Man behøver såmænd ikke noget sydlandsk – eller sydamerikansk – temperament for at påstå, at kaffemarkedet truer med at bryde sammen. Der er nemlig alt for meget kaffe i verden, set i forhold til det nuværende forbrug og de gældende priser. Pr. 1. juli – det er kaffesæsonens „nyttår“ og statustid – vil de latinamerikanske kaffelande ligge med overskudslagre på tilsammen ca. 35 millioner sække kaffe. Det er omtrent lige så meget som et helt års verdensforbrug. Med andre ord: Selv om man tænkte sig, at den hele kaffehøst af en eller anden mystisk grund blev tilintetgjort, var lagrene dog så store, at vi var sikret rigeligt med bønner indtil næste høst igen!

Men dette års kaffehøst falder jo ikke sådan uden videre bort. Tværtimod ventes den at blive større end nogen sinde – og i de syd- og mellemamerikanske lande kan man snart ikke finde lagerplads til én eneste bønne mere. Hvad skal man dog gøre med al den kaffe? Den kan notabene kun bruges til at drikke; et brasiliansk forsøg på at lave plastic af den er mislykkedes.

Det er klart, at en sådan situation er blevet mødt med drastiske forholdsregler. I flere omgange har repræsentanter for disse landes kaffedyrkere og regeringer været samlet for at træffe aftaler, der kunne begrænse kaffeudbudet og holde prisniveauet oppe. Selv om nu 15 lande står bag en sådan aftale, er prisen imidlertid faldet alligevel.

Det er nemlig ikke ligetil for producenterne af en så „stor“ vare at komme til at beherske markedet. Det kræver for det første en vældig kapital – og Latinamerika er jo ikke verdens mest velhavende hjørne! Det kræver endvidere enighed – og man har ikke kunnet formå de stadig mere betydningsfulde afrikanske kaffeproducenter til

- ✧ Fire prisnedsættelser siden sidste sommer.
- ✧ Kun svenskerne er større kaffesøstre end vi.
- ✧ Kaffeproduktionen overstiger langt forbruget.
- ✧ Et helt års kaffehøst kunne undværes.

**Gør
tirsdagen
til
EN FESTDAG
FOR DERES BØRN
- giv dem**

**WALT DISNEY'S
ANDERS AND & Co.**

©W.D.P.

at deltage i en udbudsbegrænsende kaffe-aftale.

Nemesis i kaffeproduktionen

I hvert fald kan man jo ikke varigt beherske markedet, hvis der er tale om en konstant og ukontrolleret overproduktion. Og endnu mangler man egentlige forholdsregler til begrænsning af produktionen i de vigtigste latinamerikanske kaffelande.

Nemesis har en finger med i dette spil: I tiden omkring 1950 steg verdensmarkedsprisen for kaffe stærkt (det kan mange forbrugere sikkert huske endnu!), og specielt de brasilianske kaffeproducenter bar sig naturligvis ad ligesom alle andre landmænd ville have gjort under tilsvarende prisforhold for deres produkter: De planlagde mange flere kaffetræer i forventning om at kunne udnytte den fine konjunktur. Da de nye træer for alvor begyndte at bære frugt – det varer 6–7 år – viste det sig imidlertid, at man havde skruet forventningerne og produktionen for højt op. Og det giver jo altid bagslag.

Men hvad der således blev kaffeproducenternes uheld, var naturligvis til kaffebrugernes gavn. Priserne faldt i de store kaffeudskibningshavne – og prisfaldet kunne øjeblikkeligt forplante sig hjem til alle danske kaffekander; brugsforeningsmedlemmerne, hvis cirkel-kaffe importeres gennem Nordisk Andels Forbund, drog her fordel af, at NAF har en betroet mand fast placeret i verdenskaffehandels centrum: Den store brasilianske udskibningshavn Santos.

Hvordan var det gået uden konkurrence

Denne knivskarpe konkurrence tvang kaffepriserne ned hos alle handlende. Hvordan det var gået *uden* denne konkurrence – ja, det kan man næsten regne ud. Det er nemlig ikke altid, kaffen indkøbes med henblik på, at den skal kunne bringes hjem til forbrugerne til den billigst mulige pris. Helt andre hensyn kan gøre sig gældende. Da f. eks. en ventet brasiliansk valutanedskæring midt i januar sendte kaffeprisen endnu et trin nedefter, karakteriserede en talsmand for de private danske kaffeimportører dette tidspunkt som det uheldigst tænkelige „set fra et dansk synspunkt, idet danske importører netop i januar på grund af skatteopgørelsen ligger med store lagre og kontrakter.“ (Dansk Handelsblad, 23. januar 1959.)

Der kan man bare se! De store kaffe-mængder var købt netop omkring nytår, for at importørerne kunne have noget at foretage afskrivninger på, så de kan slippe billigere i skat. Lad gå med, at prisnedsættelsen således kom på et uheldigt tidspunkt for importørerne rent skattemæssigt (det er iøvrigt de samme kredse, der altid har så travlt med brugsforeningsskatten) – men at beklage tidspunktet set fra „et dansk synspunkt“! Nej, det går vi ikke med til, selv om importørerne jo nok har sat en del af landets valuta overstyr ved således at købe kaffen snarere ud fra et skattemæssigt syns-

punkt end ud fra hensynet til, hvornår den kan skaffes billigst hjem til forbrugerne.

Handelsforholdene med Brasilien

Men kaffen er altså blevet billigere. Den bliver måske billigere endnu; markedsforholdene synes i hvert fald at pege i den retning. Vi skal nu ikke i den anledning beklage Brasilien som sådan alt for meget; brasilianerne har nemlig ikke selv i handelsmæssig henseende behandlet Danmark for godt.

I mange år har der bestået en aftale om handelen mellem Danmark og Brasilien. Heri forpligtede vi os på vor side til at købe 85 pct. af vor samlede kaffeimport i Brasilien, uanset hvordan priserne lå andre steder i verden. Brasilien lovede til gengæld at aftage betydelige mængder af færøsk og grønlandsk klipfisk og af danske varer som f. eks. hør, mælkeprodukter, cement og maskiner. Det er ikke vor skyld, at dette salg er gået stærkt tilbage i det sidste par år – nej årsagen hertil ligger i nye og skrappe brasilianske valutabestemmelser, og resultatet har været, at vi oparbejdede en stor valutagæld til Brasilien.

Det kunne naturligvis ikke blive ved at gå, og flere gange har Danmark advaret Brasilien om, at vi kunne finde på at sprede vore kaffeindkøb noget mere. Ja, i oktober 1958 rejste endda handelsminister Philip til Brasilien, hvorfra han kom hjem med et løfte om, at nu skulle det nok blive bedre.

Ret meget synes det imidlertid ikke at have hjulpet, skønt de danske myndigheder flere gange i den senere tid – for at „blødgøre“ brasilianerne – har frigivet valuta til køb af kaffe fra konkurrenterne, bl. a. fra Cuba.

Et handelspolitisk våben

Den kaffetår, som fru Jensen tager sig om eftermiddagen, bliver således brugt som et handelspolitisk våben, der skal tvinge salget af bl. a. klipfisk i vejret. Den slags gør naturligvis ikke kaffen billigere herhjemme. Også andre forhold modvirker kaffens billiggørelse; bl. a. blev kaffetolden for et par år siden sat i vejret, og vi betaler nu omkring 50 øre i told, hver gang vi køber et kvart kilo kaffe (staten har en indtægt på omkring 70 mill. kroner årligt herved).

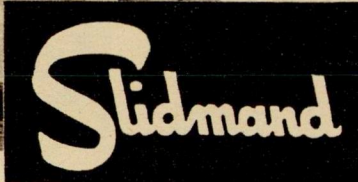
Alligevel bliver kaffen altså stadig billigere, og forbruget stiger. For selv om vi danskere er verdens kaffe-næstgladeste nation, så kan vi naturligvis bruge endnu mere, end vi gør. I fjor steg vort kaffeforbrug med 10-20 pct. sammenlignet med 1957, ikke så meget fordi vi drikker *flere kopper* kaffe end tidligere, som fordi vi drikker den *renere*. Og her har vi danskere måske endnu et stykke vej at nå på kaffenydelsens område; brugen af tilsætning er jo en speciel dansk ejendommelighed, som næppe kan opvise nogen anden fordel end besparelsens. Og *den* sørger jo efterhånden *de rene* bønners billiggørelse for!

Se på kvalitetsskjorter i Brugsen

Det betaler sig at vælge kvalitetsskjorter i gennemført forarbejdning – både til arbejde, sport og fritid. Her er 2 gode tilbud:

NJAL skjorten, ternet i forskellige farver **19,50**

SLIDMAND skjorten i smuk sanforiseret kitfarvet kvalitet, **26,50**

1950

– en kvalitetsvare fra

Kvinder kunne hjælpe

hinanden mere -

- Kvinder kunne hjælpe hinanden meget mere end de gør, til gensidig fornøjelse og udbytte...

Det er en læser, fru E. L. i Århus, der skriver således til os, og her er hendes forslag:

- Som udviklingen går, vil der ganske givet blive stort behov for løsere huslig assistance i fremtiden. Kvinder i 40-års alderen, der har tid og kræfter i behold, kunne her være til meget stor hjælp for de gamle i familien, og også - mod betaling - for andre, der har brug for hjælpen. Jeg har hørt, at mange kvinder tager ekstra-job i forretninger om eftermiddagen, men det stiller jo større krav til både frisure og påklædning. I husarbejdet vil de blive godt modtaget i en net arbejdsdragt.

Fru E.L. henviser til vor artikel fornylig, som slog til lyd for, at mange husmødre blev lidt mindre pertentlige. Når børnene bliver store, kaster mange kvinder sig energisk over hjemmets rengøring, for dog at have

noget at virke med. Det var bedre, hvis de hjalp andre.

Det kunne utvivlsomt lade sig gøre. Der findes i Danmark ca. 500.000 kvinder mellem 40 og 60 år, vel at mærke kvinder som ikke selv har børn på mindre end ti år. Godt halvdelen af disse 500.000 kvinder findes i landkommunerne, og resten fordeles sig nogenlunde ligeligt mellem hovedstad og provinsbyer.

Mon ikke mange af disse kvinder ville have glæde af at følge fru E.L.s opfordring? Cirka de 200.000 af dem er ganske vist allerede optaget af arbejde i erhvervslivet og husgerning, men det store flertal har „kun“ hjem, mand og eventuelle større børn at passe. Det kan vel i mange tilfælde være nok, ja måske mere end nok, men under andre forhold føles det utilstrækkeligt. Og så hellere lade overskudet komme andre til gode, end lade det fuse ud i overdrevet rengøringsaktivitet!

BØRN

Gang med 11

på en ny måde

SKAL man gange et tal med 11, kan man spare tid og eventuelt imponere sin lærer, hvis man bruger denne metode:

Tag som eksempel 214, der altså skal ganges med 11. Husk altid at gå fra højre mod venstre.

1. Det bagerste ciffer i facit er det samme som i det tal, der skal ganges. Her er altså: ... 4.

2. Tag det næste ciffer fra højre (altså 1) og læg sammen med dets nabo til højre (4). Det bliver jo 5, og dette er ciffer nr. 2 (fra højre) i facit: ... 54.

3. Tredie ciffer (2) lægges sammen med dets nabo til højre (1): 354.

4. Endelig er sidste ciffer i facit det samme som sidste ciffer (det længst til venstre) i udgangstallet. Her altså 2, så det endelige facit af regnestykket bliver: 2354.

Så snart man har prøvet det i praksis et par gange, vil man se, at regnestykket løses omtrent lige så hurtigt, som man kan

skrive facit. Systemet er ganske det samme, uanset hvor mange cifre, der er i de tal, som skal ganges.

En lille vanskelighed opstår, hvis to nabocifre tilsammen bliver mere end 9. Det sker jo f. eks., hvis det er 765, der skal ganges med 11. Da går man frem således:

1. Første ciffer (fra højre) i facit er det samme som i udgangstallet, her altså: 5.

2. Næste ciffer i udgangstallet (6) lagt sammen med naboen til højre (5) giver 11. Heraf skrives kun det ene 1-tal, så man nu har: 15.

3. Det første ciffer i 11 (altså også et 1-tal) lægges til ved næste sammenlægning af to nabocifre altså $(7 + 6 + 1) = 14$. Heraf skrives kun 4-tallet: 415.

4. 1-tallet fra de 14 lægges til det sidste ciffer (det til venstre) i udgangstallet $(7 + 1) = 8$, og det endelige facit bliver altså: 8415.

Hugin

KUN KR. 585.-

Den elektriske HUGIN letvægtssymaskine

er uundværlig for husmoderen -

og så er HUGIN kvalitet helt igennem...

- rundskytte
- fri arm
- arbejdsbord med komplet tilbehør
- sænkbar transportør
- bevægelig trykfod
- fodregulering
- indbygget sylampe med blændfrit lys
- automatisk frikobling ved spoling
- vibrationsfri motor
- Tal med Brugsen om betalingsbetingelserne

- gå i Brugsen

- så får De endda dividende

Fisk ER OGSÅ FESTMAD

TOMATRAND MED MARINEREDE MUSLINGER

TORSK
à la BISCAYA

PRØVEKØKKENETS
OVNSTEGTE TORSK

FLØDEGRATINEREDE
RØDSPÆTTEFILETTER

*fire nemme
og velsmagende
fiskeretter*

Karen kok har tænkt på påsken og konfirmationen og andre festlige lejligheder med dette lille udvalg af nemme og velsmagende fiskeretter. Der er en tomatgelerand med marinerede muslinger og mayonnaise til, en ovnstegt torsk med bearnaisesovs, flødegratinerede rødspættefiletter og endelig en portionsanretning med kogt fisk, pikant mayonnaise og jumfruhummer

SÅDAN GØR MAN I NORGE

Symaskiner

Sportsbukser

Termoflasker

Børne over-all

Børne overtræksdragter

Gardiner

SÅDAN står der på forsiden af *Forbruger-rapporten*, et blad som det norske forbrugerråd udsender fire gange om året. Det er ikke et blad, som tager imod annoncer, og dets stof og oplysninger må ikke bruges til annoncering eller anden salgsvirksomhed uden særlig tilladelse fra forbrugerrådet. Derimod må aviser og tidsskrifter gerne med eller uden kildehenvisning benytte forbruger-rapportens stof.

Rapporten fra oktober 1958 bringer en stor artikel om: *Hvilken symaskine skal vi vælge?* Den er en systematisk gennemgang af de maskiner, som findes på det norske marked, og med beskrivelse af forskellige hovedtyper og vejledning om, hvilken type man har brug for under de forskellige forhold.

En undersøgelse af drenge ski- og skolebukser (norske børn bruger skibukser til daglig om vinteren) viser, at det norske forbrugerråd kan tillade sig at nævne firmanavne uden hensyn til, om det uddeler ros eller ris. Man undersøgte 11 par bukser af forskellige mærker, og som indledning til referatet af undersøgelsen skriver Forbruger-rapporten:

Det er ikke alene stoffets egenskaber, der er afgørende for buksernes kvalitet. Børn og unge er stærkt modebevidste, og buksernes udseende og pasform vil i mange tilfælde have betydning for købet (ja, det kan vi også skrive under på). Buksernes forarbejdning og udstyr påvirker også prisen; men da udseende og pasform ikke kan vurderes i tal, men kun synsbedømmes, er en sådan vurdering ikke foretaget. Det vigtigste er, at sportsbukserne er behagelige i brug, de skal være bekvemme og må ikke stramme. Enkelte af de undersøgte bukser har dobbelt elastik under foden. Det er en absolut fordel.

Når det gælder „komfort“, er et let og bøjeligt stof at foretrække. Gabardine er i den henseende bedre end den billigere vadmel, som er tungere og stivere. Vadmel er til gengæld på grund af sin tykkelse og porøsitet bedre varmeisolerende end gabardinen.

Undersøgelsen omfattede:

- 1) Mål af buksernes længde og bredde.
- 2) En vurdering af buksernes udstyr, omfattende lommer, ekstra stof til reparation, elastik o. s. v.
- 3) Varens vægt og trådtæthed.
- 4) Slidstyrke og strækstyrke.
- 5) Vandskyende evne.
- 6) Farvægthed bedømt ved finvask af en stofprøve. Gnideægthed i våd og tør tilstand.

Der er ikke taget hensyn til buksernes pris; men vejledende pris er nævnt i bedømmelsen. Og nu skal De få et par af undersøgelsesresultaterne – ikke fordi det er til særlig gavn for os i Danmark, men for at vise, hvilke oplysninger norske forbrugere kan få.

Gabardinesportsbenklæder (ski).
Brdr. Hansen, Oslo.
Pris ca. 41,80.

- 1) Varens vægt: Middel.
- 2) Stoffets sammensætning: Rayonuld, uld, nylon.
- 3) Slidstyrke: Tilfredsstillende.

- 4) Vandskyende evne: Mindre god.
- 5) Gnideægthed: Mindre god.
- 6) Farvægthed ved finvask: Mindre god.
- 7) Mål: Nær gennemsnittet.

Vadmelsbenklæder

Opkøft i Gjøvik til ca. 35,30.
Varens vægt: Tung.
Stoffets sammensætning: Uld, rayonuld.
Slidstyrke: God.
Vandskyende evne: God.
Gnideægthed: Tilfredsstillende.
Farvægthed ved finvask: Mindre god.
Mål: Nær gennemsnittet.

Tilsvarende oplysninger findes for de øvrige par, og artiklen slutter med et oversigts-skema over buksernes udstyr.

En artikel om selvbetjeningsbutikker kritiserer køen ved kassen (ligesom her), roser varenernes smukke og hygiejniske servering, prisskiltning o. s. v. Husmødrene rådes til at lægge deres store indkøb om formiddagen og, hvis de kan, undgå fredag og lørdag (det råd kender vi også her). I den omtalte S-butik er der en lille, praktisk ting, som måske er noget for vore

egne S-butikker. Der er hylder ved indgangen, hvor den udehervende husmoder på vej til arbejdet kan sætte sin indkøbs-taske, til hun om eftermiddagen kommer tilbage for at fylde den.

Somme og elastik er en kort vejledning i indkøb af undertøj – og derefter følger en om børneoveralls både til uden- og indendørs brug. Der fortælles om forbrugerrådets indsats for at få godt børnetøj i handelen og en beskrivelse af de krav, tøjet skal opfylde, for at fabrikant og forhandler må hefte denne lille seddel på tøjet:

Vi garanterer, at denne kedeldragt (evt. overtræksdragt) tilfredsstiller de krav, som Forbrugerrådet har stillet til materiale og udførelse for kedeldragter (evt. overtræksdragter).

Firmanavn.

Der er meget mere i rapporten. – Tænk, hvis danske husmødres forbrugerråd kunne få et tilsvarende blad – det burde kunne gøres, hvis vi forbrugere ville ofre de få kroner årligt, det kommer til at koste. Den norske forbruger-rapport kan vi abonnere på ved henvendelse til Forbrugerrådet, H. Heyerdahls-gatan 1, Oslo.

HUSET

Stik imod alle regler står man i husets køkken med ryggen til lyset ved kogestov og opvask. A sag: Det åbne køkken. Man kan fra dagligstuen byggekrog finde sig i at se på et smukt teaktræskøkkenbord med oregon-pine skabsskuffer og låger i sorte rammer, men ikke på et så fint forkromet blandingsbatteri og en stålvaske. Det fremgik af bys tegning, at sådan ville det blive, og resolut vendte bygherreinde køkkenet om.

Arkitekten fralagde sig ethvert ansvar; men der er ikke sket nogen skade, for der er så meget lys fra den lange vinduesvæg, så det såmæn snarere er behageligere at få lyset ind bagfra end forfra. Der er lampen lige over kogepladsen og et andet over opvaskepladsen og desuden to lamper i loftet. Der er skuffer til køkkengrej på hver side af opvaskepladsen og under dem skabe med hylder i forskellig højde.

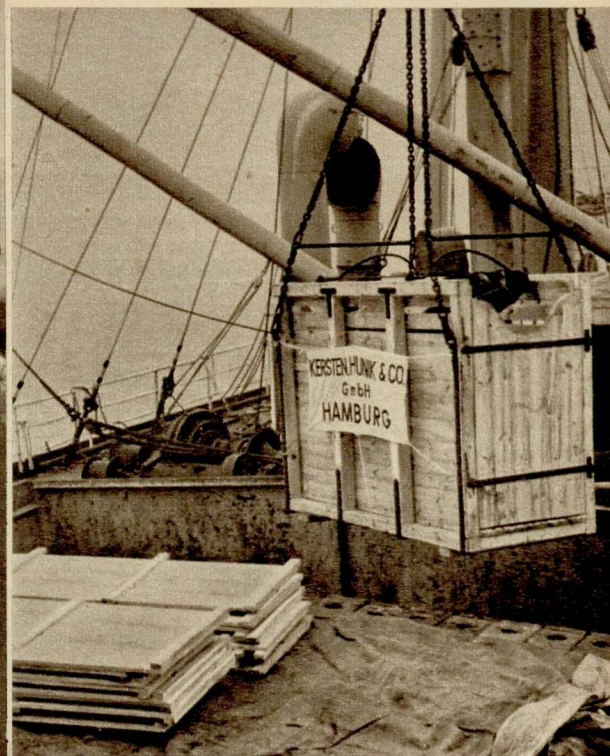
Langs vinduessiden er som nævnt et langt teaktræbord. Under det skuffer til spisebestik, bordmætter, servietter m. m. og underskabe og med hylder i forskellig højde.

For enden af bordet kommer spisekammerskabet med ventilatoroven og for enden et 125 l køleskab. Spisekammeret, køkkenskab ligger altså lige over for kogepladsen. Under køleskabet der dybe skuffer til brød og til grøntsager, og under dem er der et farsænk rum til „beredskab“, vin og øl, også forsynet med luftventil. Tilsvarende rum findes også i spisekammeret. Der er ingen greb eller „knapper“ i skabsdøre eller skuffer. De åbnes ganske enkelt ved, man trækker i skuffens eller lågens gribefals. Skabene lukker med klolås. Det er en både praktisk, økonomisk og æstetisk foranstaltning.

27

Firbenede gesandter til det mørkeste Afrika

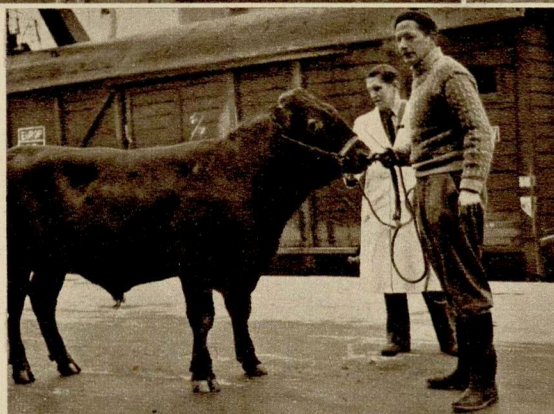

Danske køer, der for portugisisk regning indskibes til Afrika på en engelsk damper i en tysk havn. Man forstår godt, at dyrene er lidt forvirrede. Tilmed er det en højst uvis fremtid, de må se i øjnene – også når den forestående sørejse er vel overstået. Selv de mennesker, som har arrangeret turen, kan ikke sige noget bestemt om, hvad der venter ved rejsens mål: Angola, den portugisiske del af Vestafrika, et godt stykke på den anden side Ækvator.

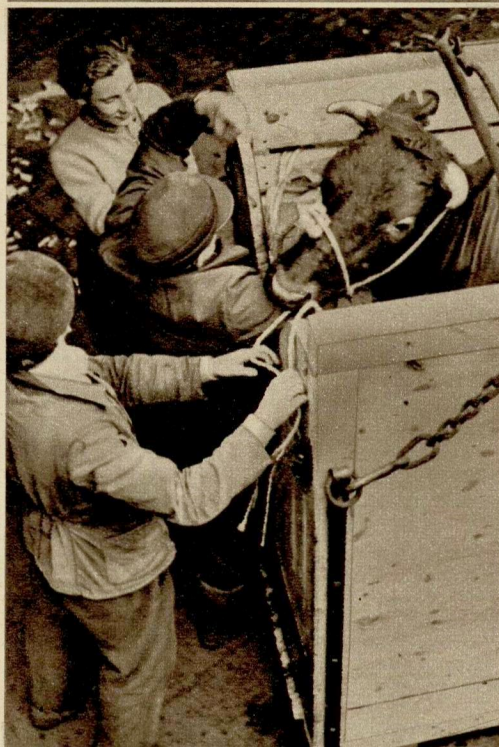
Den enlige tyr samt 190 kælvkøer og -kvier af racen rødt dansk malkekøer er fortroppen i et af dansk landbrugs fremstød mod nye markeder. Et mere „uopdyrket“ område end Angola kunne man dårligt tænke sig. Denne samling af malkekøer plus 50 køer, som transporteres med et senere skib, repræsenterer i penge et beløb, der er nogenlunde dobbelt så stort som værdien af Danmarks samlede normale eksport til Angola på et år. Allerede inden de er kommet derned, synes køerne ganske vist at have trukket andre forretninger med sig – således er der placeret en ret betydelig ordre på mejeriudstyr i Danmark – men ellers har det i virkeligheden været ganske forsvindende, hvad vi har solgt til Angola.

Omverdenen ved tilsvarende lidt om forholdene i disse egne, bortset fra, at Angola er 30 gange så stort som Danmark men har nogenlunde samme folketal. Hvis udtrykket „det mørke fastland“ i betydningen det ukendte stadig kan bruges om nogen del af Afrika, må det være om denne rest af det gamle, portugisiske imperium.

Hvorvidt man her kan anvende ord-sproget om, at den, der lever skjult, lever godt, er nok tvivlsomt. Den engelske for-

Det tog en hel dag at indlade de 190 kreaturer på „Cape Rodney“. De er opkøbt af avlsdyr-eksportudvalget rundt om i Danmark og indskibes i Hamborg. Turen over havet vil tage omkring 3 uger. Undervejs står Henning Friis-Hansen (gummistøvler og islandsk sweater) for fodring og pleje af dyrene. Hans finskfødte hustru bliver foreløbig hjemme og passer ægteparrets bedrift på Jelling-egnen, men sandsynligvis slår de sig senere ned i Angola. – Jeg glæder mig allerede, selv om jeg ikke ved noget rigtigt om landet, siger fru Friis-Hansen.

fatter Basil Davidson hævdede efter en reportagerejse i portugisisk Vestafrica i 1954, at en stor del af Angolas økonomi var baseret på et tvangsarbejdssystem for negerbefolkningen, som i realiteten ikke adskilte sig meget fra godt, gammeldags slaveri.

Lige siden 1940 har Salazar-regimet i Portugal imidlertid forsøgt at gøre den udstrakte, afrikanske koloni til et udvandringsområde for Portugals overskudsbefolkning. Emigranterne er navnlig landboere, og det er på denne baggrund, man må se forsøget på at opbygge et mere effektivt landbrug i Angola.

At man til det brug har udset sig danske køer, skyldes sikkert bl. a., at man på Azorerne, som også er portugisisk område, tidligere har anskaffet røde, danske malkekøer og er glade for dem. Men iøvrigt har det danske avlsdyr-eksportudvalg længe arbejdet på at komme ind dernede, ganske som Landbrugets afsætningsråd og andre landbrugsorganer andre steder i verden arbejder på at udvide kredsen af markedsområder. I Tyrkiet f. eks. er man langt fremme med planer om at bygge to danske demonstrationsbrug – et i herregårds- og et i husmandsformat – tegnet af danske arkitekter og opført af danske materialer.

Noget lignende er der på nuværende tidspunkt slet ikke tale om i Angola, men det er utvivlsomt et land med rige udviklingsmuligheder, og desuden ligger det trafikalt fortræffeligt. Fra nogle af Kongos rigeste minedistrikter går forbindelsen til havet således over Angola. Hvis det tropiske Afrika får den økonomiske opblomstring, mange sagkyndige har spået det, vil en position i Angola derfor ikke være noget dårligt aktiv.

Men det er naturligvis et langtidsperspektiv. Avlsdyr-eksportudvalget holder benene på jorden. – Der vil gå flere måneder, før vi er klar over, hvordan dyrene falder til dernede, siger forretningsfører Arne Petersen. Sandsynligvis bliver de stykket ud på en del landbrug med 10-20 køer på hvert, men ellers ved vi faktisk ikke, hvad køberne har planlagt. Klimaet vil næppe volde større problemer.

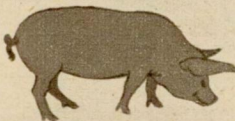
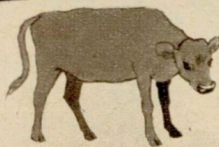
Der er, som man vil forstå, mange ukendte faktorer i dette eksperiment, men Henning Friis-Hansen, som ledsager de danske køer til Afrika, er ialtfald så meget optimist, at han alvorligt tænker på at slå sig ned i Angola. Han forhandler om en stilling som konsulent dernede, men vil dog lige se forholdene an, inden han flytter sine teltpæle fra Jellingegnen, hvor han og hans kone driver et lille landbrug. De har været i Afrika før – i Kenya – og det var ikke på grund af Mau mau-uroighederne, de tog hjem. Jeg synes tværtimod, det er en fornøjelse at have med negrene at gøre, siger Friis-Hansen.

Hvorfor vi vil afsted igen? Ja, hvorfor. .? Nogen skal vel rejse ud, og jeg interesserer mig nu for Afrika. Det er dette med, at når man engang har spist af blikkallerkenen, forstår De . . . Men iøvrigt skal De ikke interessere Dem så meget for mig. Det afgørende er, om køerne falder til i Angola.

Naboen anbefaler

Terramycin* TILSKUDSFODER

Pfizer

*) indreg.
varemærke

...fordi det har hjulpet ham til at undgå vanskeligheder og har forbedret hans økonomi ganske væsentligt...

Utallige danske landmænd har nu igennem længere tid på deres egne gårde set, hvorledes anvendelsen af Terramycin tilskudsfoder resulterer i den største foderbesparelse, den hurtigste vækst og det mindste slagtesvind.

Terramycin tilskudsfoder har en enestående evne til at sætte gang i utrivelige dyr, og er i det hele taget en god hjælp, når der opstår vanskeligheder.

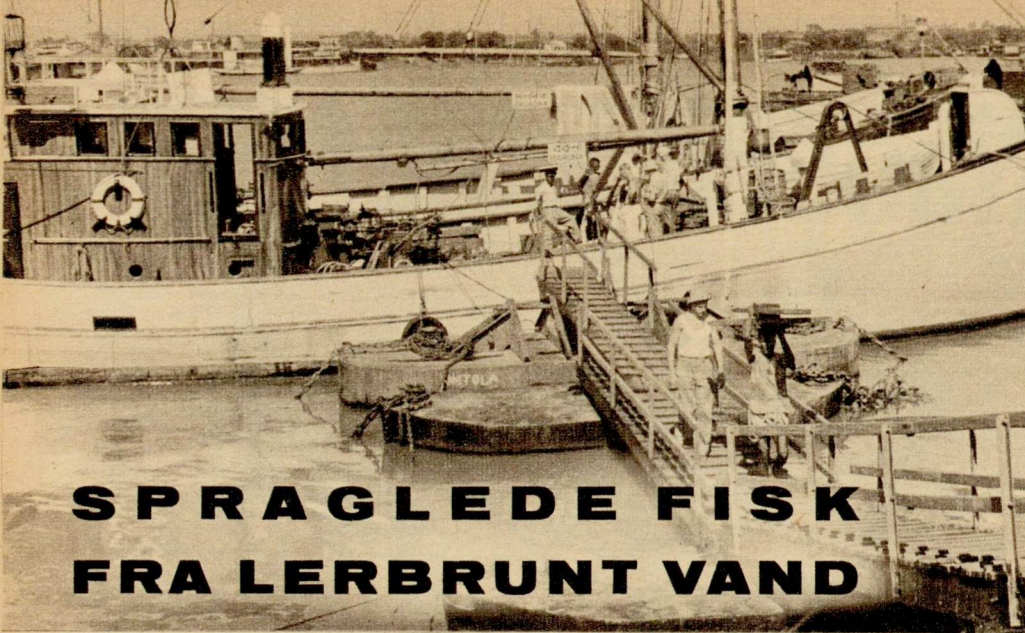
Men Terramycin tilskudsfoder sikrer også sunde dyr den bedste foderudnyttelse og giver et væsentligt mindre foderforbrug pr. kg tilvækst.

Kort sagt gør Terramycin tilskudsfoder det muligt under alle forhold, selv de bedste, at sætte omkostningerne ned og fortjenesten op.

Terramycin tilskudsfoder i
sække à 5, 10, 25 og 50 kg

Få i Brugsen

PFIZER A/s - MARTINSVEJ 7 - KØBENHAVN V. - LUNA 5001

SPRAGLEDE FISK FRA LERBRUNT VAND

DET er tidlig morgen. Tågen ligger som et tæppe over floden, da vi gør forberedelser til at stikke ud fra Calcutta på Indiens østkyst ved den bengalske havbugt. Vi venter, til strømmen går mod havet, så skuden kan holde en fart på ti knob i timen. Dette betyder meget, for den bengalske bugt ligger næsten to hundrede kilometer fra Calcutta, og så langt skal vi i det mindste, før trawlet kan kastes ud. Jeg er ombord på *Baruna*, der som dansk fiskerbåd hed Chr. Schröder. Besætningen er Aage Simonsen, Chr. Grønhav og Jørgen Sørensen. *Baruna* sejler sammen med *Sakarika*, hvis gode danske navn

var *Skarreklit*. De danske fiskere på disse både har til opgave at lære inderne danske fiskerimetoder, og derfor er der fire indiske „lærlinge“ på hver fiskerbåd.

Da vi har kastet fortøjningerne, står vi med lods ombord ud på flodens stærkt mudrede vand. Solen får magt over tågen, og lyset vælter som gloende kul ned over skibet, der snart føles som en flydende ovn. Farverige både af mærkelige faconer passerer os, afrevne blomster og grene, ådsler glider forbi os i en endeløs strøm.

Ved fyrskibet *Western Channel* er vi på det åbne hav, men det kan ikke ses på van-

Chr. Schröder og *Skarreklit* i Calcuttas havn. Herover en indisk fiskerbåd hvis besætning trænes af norske fiskere.

det, som er så gult og grumset, at man mærker det, som sejler man i ler. Man skal langt ud, før havet rigtigt bliver blåt.

Endelig, efter et døgn's sejlads er fyrskibet så langt bag os, at trawlet kan gå. Det er dagens første greb i lykkeposen. Efter en times krydsning sættes spillet i gang, og vi får halet 125 kilo fisk op på dækket. Fisken stråler i alle regnbuens farver – farver så smukke, at de danner en usandsynlig kontrast til det lerede vand, de er trukket op af. Skipperen er ikke tilfreds med resultatet, vi forsøger endnu seks gange, før vi opgiver pladsen og ser os om efter andre dybder.

Igen går det ud over havet. Opholdet på dækket er næsten ulideligt. Garnene giver en stank fra sig, så man får kvalme, men besætningen har vænnet sig til odeur'en.

Hen mod aften lader vi ankeret gå. Vi må vente med nye forsøg til næste morgen og slapper i stedet af. Ingen har lyst til at gå til køjs, vi sætter os forude under himlens store stjernetæppe og taler om fremtiden. Om nogen tid udløber de danske fiskeres kontrakt med den indiske regering. Så skal inderne selv overtage fiskeriet, men det er et spørgsmål, om de får nogen glæde ud af det. De erfaringer, de danske fiskere har tilegnet sig gennem generationer, kan ikke på et par år gives videre til folk, som ikke forstår erhvervet på samme måde. Den mekaniske side af fiskeriet kan inderne klare, når de har danske instruktører ved deres side, men jeg er bange for, at det vil gå galt den dag, de er alene om bord.

Næste morgen står solen som en ildkugle over horisonten. Ikke et vindpust til afkøling. Ikke en krusning på havet ud over den, hajernes rygfiner frembringer. Trawlet skraber bunden, og ekkoloddet fortæller, at vi har femten favne vand under kølen. *Skarreklit* kalder os i radioen, og de to skippere taler sammen om erfaringerne fra gårdsdagens fangster.

Vort trawl bliver halet indenbords. Det går bedre her på de femten favne. Vi får 750 kilo fisk op i første trawl. De består udelukkende af småfisk, mærkelige, flade akvariefisk, samt to søslanger på henholdsvis to og tre meter. Disse slanger er meget farlige, da man ingen serum har mod deres

På god fod med FOX *Signora*

Fox Signora er en elegant og smidig sko i to vidder med både svang- og forfodstøtte, der giver en fuldkommen fodhvile. Str. 34 og helt op til 44 som snøresko, sort ruskind.

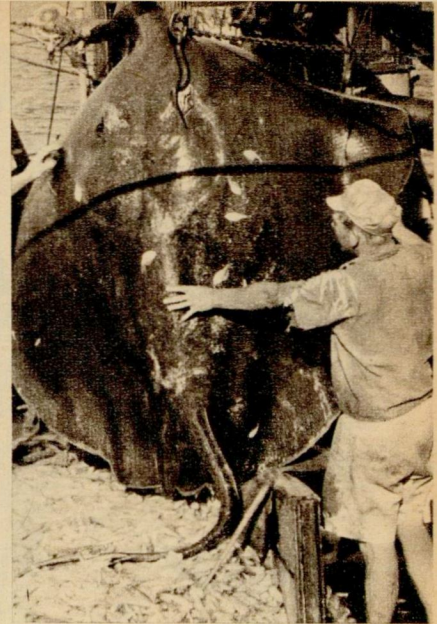
68.50

Fås i FOX-magasinerne, Stilman og Anva

Rejerne er syv tommer (f.v.). Herover lærer indiske fiskere at bøde garn. T.h. en rok på 300 kilo – de andre fisk i trawlet var bittesmå.

gift. Hovederne knuses på udyrene, og de kastes ud til de forslugne hajer. Det mærkelige ved fiskene her er, at enten er de overdimensionerede eller helt mikroskopiske. Der findes næsten ingen mellemstørrelser. De rejer, vi fik, var syv tommer lange, men det var rejer.

Alle fiskene, selv de mindste, havde frygtelige tænder, men mærkeligt nok havde hummerne ingen klør. Det er en helt ny verden, der her ligger og spræller på dækket, men en verden, de danske fiskere har vænnet sig til.

I den time, der skal gå, mens trawlet arbejder, slapper vi af i skyggen med en kop te og en kold orangeade fra lasten. Den kvikker op til næste tårn. De danske fiskere har lært sig tålmodighed hos østens folk. Skipperen hviler hænderne og styrer båden med fødderne på de lange strækninger.

I næste trawl får vi en kæmperok på 300 kilo og to store savfisk. De er fiskernes fjende nummer eet. De ødelægger som regel nettene, og i den stegende hede er det ikke morsomt at skulle skaffe orden i maskerne. Mens dagen går, udklækkes millioner af smådyr i solen. De vrirler op af hver sprække i dækket. De indfødte steger og braser, og carrylugt blander sig med lugten af rådden fisk og soltørrede garn og lægger sig som en ulidelig os over skibet.

Der bliver prøvet makrelgarn, men de viser sig uegnede til dette farvand. Fiskene er langt stærkere end dem, vi har i hjemlige farvande. Her som alle andre steder i verden er fiskeriet et chancespil. Ingen kan med bestemthed sige, hvor gevinsten er at hente. Men på regeringskontorerne i Calcutta sidder folk med femårsplaner i bunker og forsøger at bestemme, hvor meget fiskerbådene skal bringe hjem på så og så mange dage. Har bådene een gang kunnet få fuld last på ni dage, så kan de få det hver gang, ellers er det dovenskab.

Dagene går. Nu ligger vi ud for den sorte pagode ved Kornaka. Toppen af det gamle tempel bliver brugt som sømærke, da den kan ses langt ude fra den bengalske golf. Lidt agter for os løber en flod ud i havet, og på dette sted får vi trawlet fuldt. Det giver i eet stræk 3700 pund. Det flyder med fisk på dækket, og selv her på det tørre

snapper de store fisk efter de små. Krigen går videre, til fiskene får isen kastet over sig nede i lasten.

Vi vender igen stævnen mod Calcutta med en last på 30,000 pund, som næste morgen skal på fisketorvet i Calcutta. Mange skal tjene på fiskene. Først regeringen, så mellemhandlerne i række. Her findes ingen handelsmoral, bestikkelsespenge går fra hånd til hånd, og bestikkelsessystemet er et af de bedst organiserede af alle systemer i Indien. Ingen må blive glemt – kun de allerfattigste, som må betale gildet.

Hjemturen på 360 kilometer klarer vi på

et døgn. Strømmen er god. Snart glider vi ind i Calcuttas stinkende havn. Og snart er vi i storbyens lummerhede og råddenskab. De danske fiskere mødes næste dag med norske fiskere, der er herude i samme anledning, i Calcuttas svømmeklub, som er deres fristed i de korte pauser i land. Her er et åndehul i lummerheden.

Tre dage er nok til at få fiskelugten skyllet af kroppen. Så kalder tjenesten igen, trawlet kastes ud og arbejdet går atter sin gang. Og det skal siges, at de danske fiskere udfører deres hverv som gode gesandter for deres land – de er velsete, hvor de kommer.

W. CANNING.

kvalitet og slidstyrke

for meget mere end prisen!

STAFET rib af superkæmmet bomuld er en stærk og smidig kvalitet – kogeægte og krymper ikke.

3 størrelser: lille, mellem, stor

Stafet

Undertrøje med rund hals, mellemstørrelse 10.65
Benklæder med ¼ ben og garanti for elastikken, mellemstr. 9.35

- en kvalitetsvare fra

**-- nu i guldfolie
garanti for
bedre kvalitet**

- gå i Brugsen

så får De dividende - ovenikøbet

